

Građa

Mica Orban Kljajić i Josip Kljajić
(Hrvatski institut za povijest, Podružnica Slavonski Brod)

STATISTIČKI OPIS BRODSKE PUKOVNIJE IZ TREĆEG DESETLJEĆA 19. STOLJEĆA

UDK 355(497.5)''182''(093)
Primljeno: siječanj 2002.

Uvod

Podružnica Hrvatskog instituta za povijest Slavonije, Srijema i Baranje iz Slavanskog Broda do sada je objavila veći broj znanstvenih, stručnih i pregljnih članaka te nekoliko studija i monografija. U tijeku su pripreme projekata sustavnog izdavanja arhivske građe. Objavljivanje arhivalija planirano je po povijesnim razdobljima (srednjovjekovnom, osmanskom, habsburškom te dvadesetstoljetnom) i tematskim cjelinama (vojna, upravna, demografska, gospodarska, statistička, crkvena, kulturna, i dr.). Najvažniji i najinteresantniji arhivski izvori manjeg opsega te pojedinačni dokumenti objavljuivat će se u časopisu Podružnice Hrvatskog instituta za povijest (*Scrinia slavonica*).¹

Svrha je ovog projekta da nepoznatu i neobjavljenu arhivsku građu (koja je pogotovo u starijim razdobljima većinom na stranim jezicima) što više približimo ne samo povjesničarima već i stručnjacima drugih disciplina, publicistima, muzealcima te ostalim zainteresiranim istraživačima. Za treći broj "Scrinie" izabrali smo jedan rukopis iz habsburškog razdoblja slavonske povijesti: "Statistički opis brodske krajiške pukovnije" (Statistische Übersicht des Broder Grenzregiments).

Ovaj rukopis sadrži 58 stranica pisanih gotičkim pismom, a nalazi se u Kartografskoj zbirci Ratnog arhiva u Beču (Kriegsarchiv Wien – Kartensammlung KAW KS) pod signaturom K VII I 76. Dimenzije knjižice su 15,5x12 cm. U kartografsku zbirku dospio je zahvaljujući donaciji inž. satnika Straka. Spis je nedatiran, a sastavio ga je zapovjednik 7. brodske pukovnije pukovnik Johann Pichler. Tijekom postojanja brodske krajiške pješačke pukovnije bilo je trideset i tri zapovjednika, puk. Pichler bio je po redu dvadeseti zapovjednik.

¹ U prvom broju objavljena je građa vezana za Našičko vlastelinstvo: Milan Vrbanus. „Jedan neobjavljeni popis Našičkog vlastelinstva.“ *Scrinia slavonica* 1 (Slavonski Brod, 2001), 449-484; u drugom pisma iz arhiva Brlić: Mato Artuković. Pisma Đure Pilara u Arhivu obitelji Brlić *Scrinia slavonica* 2 (Slavonski Brod, 2002), 515-543.

Tablica 1. Zapovjednici brodske pukovnije u 18. i 19. stoljeću.

Adam Buday 1747.	Pavao Davidović 1788.	Mihael Ljubibratić 1813.	Emil Mollinary 1849.
Philip Levin Beck 1750.	Petar Terzić 1790.	Franz Weinzirl 1814.	Josef Fehlmayer 1853.
Mihael Brodanović 1754.	Heinrich Sunstenuau 1796.	Johann Pichler 1818.	Karlo Rebrača 1859.
Friedrich L. Dönhof 1761.	August Wetzel 1800.	Friedrich Seidl 1829.	Ludwig Fromm 1860.
Carl Zamboni 1769.	Pavao Radivojević 1804.	Karl Fröhlich 1835.	Karlo Degoriccia 1862.
Pavao Dimić 1772.	Hugo Eltz 1807.	Josef Neustädter 1842.	Karl Schwarzenbrunner 1863.
Anton B.Cimerolli 1776.	Gabrijel Miletić 1809.	Cyril Hallavanya 1848.	Stjepan Jovanović 1865.
Arsen Sečujac 1778.	Joseph Staell 1811.	Friedrich Dorstner 1849.	Nikola Todorović 1869/73.
Michael Chermel 1783.			

Izvor: August Gräffer. *Geschichte der kaiserl. königl. Regimenter, Corps, Bataillon und anderen Militär-Branchen I* (Wien, 1804), 309-311; Alfons Wrede. *Geschichte der k. und k. Wermacht V* (Wien, 1903), 280-281; Ivan Martinović. *Povijesne crctice o školstvu brodske pukovnije i broskog okružja* (Zagreb, 1912), 9-10.

Rudolf Šmit je datiranje Pichlerova rukopisa (u 1849.) prepisao s inventarnog lista bečke kartografske zbirke.² Rukopis je te godine (1849.) samo dospio u kartografsku zbirku, ali je nastao dvadesetak godina ranije, u razdoblju Pichlerova zapovijedanja brodskom krajiškom pukovnijom u Vinkovcima (od 1818. do 1829.).³ Na mjesto zapovjednika brodske pukovnije Pichler je pristigao iz 1. ličke krajiške pješake pukovnije u kojoj je službovao kao bojnik od 1814. do 1818.⁴ Neposredno nakon promaknuća u rang pukovnika sredinom 1818. postao je zapovjednik brodske pukovnije. U Vinkovcima - stožernom mjestu brodske pukovnije Pichler je ostao jedanaest godina (do kraja 1829.). Budući da je na ovom rukopisu potpisan u rangu pukovnika to je omogućilo indirektno datiranje rukopisa na kraj trećeg desetljeća 19. stoljeća. Pouzdanu dataciju u treće desetljeće omogućuju još dva detalja. Prvi je natpis s rimskog nadgrobnog spomenika, a drugi je spomen Broda kao Vojnog komuniteta. Naime, Pichler navodi podatak da je rimski nadgrobnik spomenik pronađen u Vinkovcima 1825., a to potvrđuje i S. Šulzer.⁵ Brod je status Vojnog krajiškog komuniteta ponovo stekao 1820.⁶ Dakle, rukopis nije mogao nastati prije 1820. ni poslije 1830.

Pukovnik Pichler je potkraj 1829. s mjesta zapovjednika brodske pukovnije premješten u Karlovac u kojem je ostao godinu dana.⁷ Nakon promak-

² Rudolf Šmit. "Pregled mapa, karata i planova Bečke ratne arhive koji se odnose na Jugoslaviju" (Beč, 1932), 245. Redni br. 3353.

³ *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums* (Wien, 1819), 446.

⁴ *Militär-Schematismus*, (Wien, 1814), 214; (Wien, 1815), 273; (Wien, 1816), 289; (Wien, 1817), 292.

⁵ Stefan Šulzer pl. Müggenburg. "Cibalis-Palina-Vinkovci (arheološko-historijska skica)" prev. Jovan Georgević, *Godišnjak pododbora Matice hrvatske Vinkovci* 3 (Vinkovci, 1964), 29. Kuća broj 227 s dvorištem građanina Schellenbergera u kojem je pronađen natpis: "D.M.C. APONIO MEM MIO. CELERI. TRIBV..." nalazila se u istočnom redu u vinkovačkoj Njemačkoj ulici.

⁶ KAW KS K VII I 76, list 10.

⁷ *Militär-Schematismus*, (Wien, 1830), 47.

nuća u brigadira (generalbojnika) početkom 1831. postavljen je za zapovjednika u Bjelovaru.⁸ Tu je službovao dvije godine.⁹ Iz Bjelovara je 1833. premješten u Zadar na mjesto zapovjednika tvrđavske posade.¹⁰ U Zadru je kao zapovjednik službovao sve do 1842., a nakon te godine gubi mu se svaki trag.¹¹ U vojnom shematizmu vođena je lista premještenih i umrlih visokih časnika, ali Pichlerova imena nema ni u jednom od tih popisa.

Pichlerov opis brodske pukovnije nosi jak pečat vremena u kojem je nastao. Napisan je suhoparnim vojničkim kroničarsko-statističkim načinom izlaganja s vrlo mnogo podataka.

Kao zapovjednik Pichler je bio u mogućnosti doći do svih relevantnih statističkih podataka koji tada, a i dugo vremena kasnije drugima nisu bili dostupni. Za daljnja znanstvena istraživanja i obrade to ima posebnu važnost, jer bez poznavanja osnovne faktografije o povijesti vojno-krajiške Slavonije u ovom razdoblju nema ni valjane historiografske, ni interdisciplinarne obrade.

Prikupljeni podaci pružaju različite obavijesti o društvenom, naročito vojnom, potom gospodarskom, povijesnom i prirodnom potencijalu brodske pukovnije. Popis sadrži vrijednu građu za lingvistiku. Nazivi sela, šuma i čardaka značajni su za dijalektologiju i toponomastiku.

U Pichlerovom su statističkom pregledu obuhvaćeni svi relevantniji podaci o brodskoj pukovnji: površina (33 kvadratne milje), broj sela (97), tvrđava (1), trgovišta (1), kuća (6301) i broj stanovnika (68.963). U trenutku nastanka rukopisa brodska je pukovnja imala 98 naselja, a u pravnom, gospodarskom, političkom i vojnom pogledu bila je razdijeljena u 12 satnija koje nisu imale isti broj naselja ni stanovništva.

U tabelarnom prikazu satnija brodske pukovnije popisani su svi važniji statistički i topografski podaci: sela, kuće i stanovništvo (prema spolu), državni, općinski, vojni i crkveni objekti, časnički stanovi, vojna vježbališta, veći šumski kompleksi, kordonski čardaci, brojno stanje i raspored krajiške vojske, sposobni i nesposobni za vojnu službu, posluga i službenici u pukovnijskom i satnijskom stožeru, nazočni i odsutni stanovnici pukovnije, stranci u pukovnji, duhovne i svjetovne osobe, časnički činovi, sela (97), odličja, sanitetsko osoblje i dr.

Domaće krajiško stanovništvo klasificirano je prema narodnosti, vjeroispovijesti, bračnom stanju, staležu, zanimanju i imovini. Popisane su i razvrstane po klasama: obradive površine, pašnjaci, vinogradi, dudinjac, voćnjaci, potom slijede crkvena imanja, groblja, površine skladišnih prostora, streljana, vojnih poligona, barutana, šuma te popis poreznih davanja u tlači (ručnoj i podvoz) i novcu.

⁸ Militär-Schematismus, (Wien, 1831), 46.

⁹ Militär-Schematismus, (Wien, 1832), 45.

¹⁰ Militär-Schematismus, (Wien, 1833), 46.

¹¹ Militär-Schematismus, (Wien, 1833), 79.

Kratak osvrt o 7. brodskoj pješačkoj pukovnici u 18. stoljeću

Godine 1747. ukinuta je dotadašnja vojno-teritorijalna podjela Vojne krajine te su ustrojene nove generalkomande, pukovnije, bataljuni i satnije. General Engelshofen je u Slavoniji ukinuo 1747. vojno-teritorijalnu podjelu Vojne krajine na Gornju, Srednju i Donju, a u zamjenu za njih na tom je području ustrojio tri pješačke (petrovaradinsku, brodsku i gradišku) i dvije husarske pukovnije.¹² Pješačke slavonsko-srijemske pukovnije dobile su imena po tvrđavama: gradiškoj, brodskoj i petrovaradinskoj. Zapovjedništva su se nalazila u Novoj Gradiški za Gradišku, Vinkovcima za Brodsku i Srijemskoj Mitrovici za Petrovaradinsku pukovnicu.¹³ Sjedište Slavonske generalkomande bilo je do 1787. u Osijeku, potom u Petrovaradinu do 1848. Nakon 1848. pa sve do ukidanja Vojne krajine sjedište vojnog stožera bilo je u Zagrebu.

Generalkomanda je upravljala poslovima vojne naravi (izvršna vlast, koordiniranje i zapovijedanje), ali je i u poslovima civilne naravi imala "funkciju quasi zemaljske uprave."¹⁴ Generalkomanda imala je pet odjela: vojni za poslove vojne naravi; politički za bogoštovlje, nastavu, gospodarstvo, obrt, trgovinu i redarstvo; ekonomski za novčarstvo, računarstvo, poreze, građevinske poslove i šumarstvo; pravosudni za pravne i sudbene poslove dok je opskrben bio aktiviran samo u slučaju pokreta postrojbi na bojište.¹⁵

Nakon ustroja brodske pukovnije vlasništvo nad njom povjereno je feldmaršalu Franzu Sigismundu grofu Gaisrucku, a prvim je zapovjednikom postao pukovnik Franz Jahnus barun od Eberstädtta.¹⁶ Poslije smrti grofa Gaisrucka novim vlasnikom brodske pukovnije postao je Ignaz grof Mercy d' Argenteau.¹⁷ Od 1766. krajiške pukovnije više nisu imale svoga vlasnika.

Područje brodske pukovnije bilo je omeđeno s juga rijekom Savom (ujedno granično područje s osmanskim Bosnom), sa zapada gradiškom pukovnijom, s istoka petrovaradinskom pukovnijom dok je sjevernu među dijelila s područjem građanske Hrvatske (Slavonije), odnosno požeškom i

¹² Fedor Moačanin, "Vojna krajina do kantonskog uređenja 1787". *Zbornik Vojna krajina* (Zagreb, 1984), 49; Miroslava Despot, "Ekonomsko-historijski razvoj Slavonije". *Prvi znanstveni sabor Slavonije i Baranje* (Osijek, 1970), 249. Poslije Karlove smrti i prvih godina vladavine Marije Terezije došla je na dnevni red i reorganizacija uprave u Slavoniji i Srijemu. Godine 1745. ustrojene su tri županije: srijemska, virovitička i požeška. U upravnim i pokrajinskim poslovima potpadale su pod vlast hrvatskog bana, a u poreznim pitanjima bile su podvrgnute ugarskom namjesničkom vijeću. Vojno-krajiške pukovnije bile su pod upravom Dvorskog ratnog vijeća u Beču.

¹³ Lazar Čelap, "Stanovništvo brodske regimente u 18. i 19. stoleću", *Godišnjak pododbora Matice hrvatske* 4 (1965), 52; Despot, "Ekonomsko-historijski razvoj Slavonije", 249.

¹⁴ Karl Kaser, *Slobodan seljak i vojnik*. Povojačenje agrarnog društva u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini I–II (1535-1881) (Zagreb, 1997), II, 18.

¹⁵ Kaser, *Slobodan seljak i vojnik* II, 18.

¹⁶ Gräffer, *Geschichte der kaiserl. königl. Regimenter*, 309-311; Martinović, *Povijesne crtice*, 3, 8-9; Wrede, *Geschichte der k. und k. Wermacht* V, 280-281.

¹⁷ Cibalae-Vinkovci, spomen spis (Vinkovci, 1938), 29.

srijemskom županijom.¹⁸ Od ustroja pukovnije sredinom 18. st. pa do 1820. njezino područje je mijenjalo opseg više puta.

U vrijeme ustrojavanja brodska je pukovnija imala oko 90 sela i površinu od 33 četvorne milje.¹⁹ Broj sela u sastavu pukovnije mijenjao se nakon svake uredbe, nekad zbog osnivanja novih ili zbog pripajanja pojedinih sela drugoj pukovniji ili županiji (i obrnuto). Prema Engelshofenovoj uredbi selo Svinjar je tada pripojeno brodskoj pukovniji kao i više sela đakovačkog vlastelinstva (Staro Topolje, Andrijevc, Čajkovci, Perkovci, Vrpolje, Strizivojana i Mikanovci), dok je dotadašnjih 28 sela brodske (Srednje) slavonske krajine pripalo novoosnovanoj gradiškoj pukovniji.²⁰ Do početka 19. st. brodskoj su pukovniji pripadala zapadna sela: Sibirj, Gornji Andrijevc, Kaniža, Šumeće i Zbjeg, ali su 1807. kao i Slobodnica (1823.) prepuštena gradiškoj pukovniji. S istočne strane brodskoj su pukovniji do početka 19. st. pripadala sela: Adaševci, Batrovci, Ilinci, Lipovac i Mala Vašica, ali su odstupljena petrovaradinskoj pukovniji u zamjenu za: Drenovce, Gunju, Đuriće, Račinovce, Soljane i Vrbanju.²¹

U vrijeme ustroja brodske pukovnije njeni stanovnici (krajšnici-graničari) bili su isključivo Hrvati koji su se tada nazivali Slavoncima, a jezik - ikavštinu – nazivali su slavonskim jezikom. Na njemu su bile objavljivane satnijske zapovijedi i održavala se nastava po trivijalnim školama u selima. Službeni jezik vojnih vlasti bio je njemački kao i nastavni jezik po gimnazijama u Brodu i Vinkovcima.

Demografski razvoj u Srednjoj (brodskoj) slavonskoj krajini obilježen je u prvoj polovici 18. stoljeća valom migracija i dinamičkim porastom krajiškog stanovništva. Dakako s tim u vezi rastao je i broj novih krajiških sela. U tom razdoblju, a kasnije još naglašenije, sela su se u Posavlju sve više planški oblikovala. Nove, kao i obnavljane kuće moralo se uklapati u zacrtanu liniju sela. Osnivanje novih sela završeno je sredinom 18. stoljeća, a ona nastala kasnije osnovali su uglavnom doseljenici.

Prema propisanom ustroju slavonsko-posavski su krajšnici morali prilikom podizanja novih sela nizati ih uz ceste jednoredno ili dvoredno, dok su zemljišne posjede oblikovali u zaokružene obradive cjeline smještene tik iza samih kuća, a nikako raštrkane po okolici. Crkvu, časnički stan i krčmu smještalo se u središte sela. U dvorednim selima na kraju sela se postavljalo po dva, a u jednorednim po jedan čardak na svakom kraju. Na zidanim temeljima, kuće se gradilo drvetom i nanosom ilovače. Svi časnički stanovi i drugi vojni objek-

¹⁸ *Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća*. Brodska pukovnija (Zagreb, 1999), 29-30. Kraći osvrt na ustroj i djelovanje u ovoj monografiji napisao je dr. Milan Kruhek.

¹⁹ Čelap, "Stanovništvo brodske regimente", 53.

²⁰ Franz Stefan Engel. *Opis Kraljevine Slavonije i Vojvodstva Srema*. Zbornik Matice srpske za jezik i književnost. Knj. XIX, Sv. 3 (Novi Sad, 1972), 518.

²¹ Martinović, *Povijesne crtice*, 4.

ti po satnijma građeni su prema planovima poručnika Grubera (potvrđenim 1773. od strane Dvorskog ratnog vijeća).²² Vojne stanove gradili su domaći majstori uz pripomoć graničara, a za svaki objekt se radi lokacije (uz prilaganje plana i proračuna), prethodno pribavljala dozvola mjerodavnih vojnih vlasti. Najveća koncentrirana naseljenost i geometrijsko oblikovanje sela u agrarnom pejzažu ostvareno je u slavonsko-srijemskim pukovnijama. Povoljna parcelarna razdioba zemljišta dala je velik poticaj intenzivnijoj agrarnoj proizvodnji.

Bez obzira što su se vojne vlasti uplitala u svakodnevni život krajišnika brodske pukovnije i same prirodne okolnosti prisiljavale su ih na bolje organiziranje, gospodarenje, naseljavanje i kultiviranje okolnog zemljišta. Od poplava Save i njenih brojnih pritoka (za proljetnih i jesenskih mjeseci) sigurnim su smatrana samo ona sela i polja smještena na povišenim gredama. Sela u brodskoj pukovnji najčešće su bila okružena šumom i močvarnim podvodnim zemljištem. Porast vodostaja Save redovito je uzrokovao poplave u nizu posavskih sela, naselja i čardaka u trajanju od jednog do dva tjedna. Čamci su tada bili jedino prijevozno sredstvo koje je omogućavalo preživljavanje i obavljanje vojno-organizacijskih poslova u skladu s tom elementarnom nepogodom.

Iako se prilikom razgraničenja pukovnijskih područja težilo da muško stanovništvo bude u svakoj od njih otprilike jednako brojno, to u praksi nije bilo uvijek moguće provesti. Činom teritorijalnog oblikovanja Slavonske vojne krajine (kupovinom zemljišta i inkorporiranjem nekih sela) okončan je i proces razgraničenja od građanske Hrvatske. Nastala je jedinstvena vojna država u državi koja je imala svoje posebne zakone, sudstvo i posebno ustrojstvo koje se temeljilo na uskoj vezi između vojne službe i zemljišnog vlasništva.²³

Novoustrojena krajiška područja predstavljala su obrambene zone s naseljenim slobodnim, na vojnu službu obveznim stanovništvom. Tijekom druge polovice 18. st. vojne vlasti pokušale su naći djelotvorno rješenje za usklađivanje tih dužnosti, ali i riješiti pitanje vojno-organizacijske strukture Vojne krajine. U uspješnim ratovima protiv Osmanlija te su se obrambene zone sve više širile, a povećavao se i broj krajišnika. U jednom trenutku došlo je do nesrazmjera između broja krajišnika i prijeteće ugroženosti s osmanske strane. Smanjenje krajiškog teritorija bilo je neprovedivo zbog otpora krajišnika, pa se od toga odmah odustalo. Ali problem time nije bio riješen. Naime, krajišnici su imali povlastice na slobodni zemljišni posjed, pa država od toga nije imala nikakve prihode. Održavanje brojne vojne sile, nasuprot Osmanskom Carstvu čija je osvajačka snaga bila u opadanju, stvaralo je državi samo velike troškove. Osim toga, na dulji rok bilo je nemoguće isključivati skoro polovicu hrvatskog teritorija za nefunkcionalnu Vojnu krajinu, a da se tome ne protive hrvatski banovi i Sabor. Dakako, nije

²² Engel, "Opis Kraljevine Slavonije", 181.

²³ Kaser, *Slobodan seljak i vojnik II*, 32.

se moglo ugrožavati ni sigurnost državne granice prema Osmanskom Carstvu. Jedino rješenje bilo je da se Vojnoj krajini dade nova funkcija. Novi model trebao je zadovoljiti obje strane.

Krajišnici su organizacijski uključeni u redovnu vojsku (vojna služba im je bila jedino na što su bili obavezni), a za protuuslugu država im je priznala njihove dotadašnje povlastice. U sklopu tog organizacijskog preustroja, krajišnicima je izmijenjen položaj i namijenjena drugačija zadaća. Krajišnici su iz vojno-milicijskog prešli u status moderne vojske koja je sposobna ratovati na cjelokupnom području Monarhije, ali i izvan njezinih granica. Drugim riječima, dotadašnji čuvari jugoistočne habsburške granice pretvoreni su u silu koja je sposobna gušiti pobune i nemire po cijeloj Monarhiji, ali istovremeno i voditi osvajačke ratove izvan njenih granica.

U pedesetim je i šezdesetim godinama 18. stoljeća Slavonsku vojnu krajinu (i brodsku pukovniju) zapljusnula prava gomila različitih drugih propisa: za uređivanje zdravstva, pukovnijske, satnijske i kordonske službe, službe u stožeru; dok su povjerenstva za školstvo, građevinarstvo, redarstvo, gospodarstvo dopunjavana propisima za časnike invalide, neinvalide te propisima o odorama, plaćama, tlaci, konskripciji, pokretu postrojbi i dr.²⁴ Na taj je način Vojna krajina, koja je do tada krajiškim obiteljima pružala maksimum sloboda, postala u kratkom vremenu zamršen birokratski aparat koji je kontrolirao i evidentirao svakog pojedinca.

²⁴ Kaser, *Slobodan seljak i vojnik* II, 19.

Slavonica – Länderkenntnis
 Statistische Uibersicht des Broder Grenzregiments
 Donation des Ing. Hauptmann Strak

Statistische Uibersicht

33	Geographische Quadratmeileninhalt				Gebäuden	Anzahl der
12	Compagnien					
1	Festungen					
1	Marckflecken					
97	Dörfer					
62	von guten Materiale		Officiers-			
39	vom Holz		quartire			
32	-häuser	Pfarr-				
7		Schul-				
2		Aerarial Wirths-				
72		Gemeind-				
120	Gemeindfruchtmagazine					
1	Rastell					
2	Cameral 30-igst Amtshäuser					
98	-csardaken	Cordons-				
/		sonstige Sicherheits-				
1	Pulverthurm					
11	Exercierscheuner					
2	Seidenspinnhäuser					
6.276	Privathäuser					
28	katholische		Pfarr-			
*	nicht unirte					
42	katholische		Filial-			
2	nicht unirte					
49	vom Feldstande		vom Staab		bei dem Regiment	D i e n e n d e
30	von der Grenzverwaltung					
24	Oberofficiers		vom Feldstande			
42	Unterofficiers					
66	Gefreite, Spiel- und Zimmerleute					
24	Fourirschützen und Privatdieners					
119	Scharfschützen					
25	Artilleristen					
954	Fousiliers					
24	Oberofficiers					

* broj nečitak

Slavonija – statistička obrada
 STATISTIČKI PREGLED BRODSKE GRANIČNE PUKOVNIJE
 Donacija inženjera satnika Straka

STATISTIČKI PREGLED

33	veličina u geografskim kvadratnim miljama		zgrada	broj			
12	satnije						
1	tvrđave						
1	trgovišta						
97	sela						
62	od kvalitnog materijala	časnički stanovi					
39	drveni						
32	zgrade	župni dvori					
7		školske					
2		erarske gostionice					
72		općinske					
120	općinski magazini za plodine						
1	raštel						
2	službene zgrade komorske tridesetnice						
98	čardaci	kordonski					
/		ostali sigurnosni					
1	barutana						
11	zgrade za vojne vježbe						
2	predionice svile						
6.276	privatne kuće						
28	katoličke		crkvi				
*	pravoslavne						
42	katoličke						
2	pravoslavne						
49	u vojnim postrojbama		kod stožera	u pukovniji			
30	kod granične uprave						
24	viši časnici	1. bataljun	u vojnim postrojbama	u satnijama			
42	dočasnici						
66	desetnici, glazbenici i tesari						
24	podvornici i privatna posluga						
119	oštrostrijelci				obični vojnici		
25	topnici						
954	pješništvo						
24	viši časnici				2. bataljun	u vojnim postrojbama	u satnijama
42	dočasnici						
66	desetnici, glazbenici i tesari						
24	podvornici i privatna posluga						
				one koji su u vojnoj službi sposobni za vojnu službu			
				domaće krajiško stanovništvo dijeli se na			

* broj nečitak, vjerojatno 1

1.422	Weltliche	Befreyung			
1.472	Summa der gesetzlich Befreyeten				
19.114	Summa aller Undienstbaren				
34.384	Summa der einheimischen männlichen Grenzbewohner				
34.579	Hinzu das weibliche Geschlecht				
68.963	Summa der eiheimischen Volksmenge				
28	männlich	in der Militairgrenze	die Abwesenden davon		
2	weiblich				
131	männlich	im Innlande			
16	weiblich				
41	männlich	im Auslande			
17	weiblich				
200	männlich	Summa der Abwesenden			
35	weiblich				
33	männlich	aus der Militairgrenze		die Fremden dazu	
22	weiblich				
105	männlich	aus dem Innlande			
33	weiblich				
7	männlich	aus dem Auslande			
3	weiblich				
145	männlich	Summa aller Fremden			
58	weiblich				
34.329	männlich	Effectiver Stand der ganzen Volksmenge			
34.602	weiblich				

34.579	zbroj ženskog stanovništva			
68.963	zbroj stanovništva pukovnije			
28	muških	u Vojnoj krajini	odsutni	
2	ženskih			
131	muških	u tuzemstvu		
16	ženskih			
41	muških	u inozemstvu		
17	ženskih			
200	muških	zbroj odsutnih		
35	ženskih			
33	muških	iz Vojne krajine		stranci
22	ženskih			
105	muških	iz tuzemstva		
33	ženskih			
7	muških	iz inozemstva		
3	ženskih			
145	muških	zbroj svih stranaca		
58	ženskih			
34.329	muških	stvarno brojno stanje stanovništva pukovnije		
34.602	ženskih			
68.931	zbroj			

68.931	zusammen			
68.138	Slaven		nach der Nation	Clasification der einheimischen Volksmenge
64	Wallachen			
59	Ungarn			
584	Deutsche			
118	Sonstige			
63.309	Katholische		nach der Religion	
5314	Grihisch nicht Unirte			
338	Akatholische			
2	Juden			
14.953	männlich	Verheiligte	nach der Verheiligung	
14.964	weiblich			
19.431	männlich	Ledige und Wittwen		
19.615	weiblich			
42	katholische Pfarrer	Geistliche	nach Stand und Beschäftigung	
6	grihisch nicht unirte Pfarrer			
43	Generaele Staabs- und Oberofficiers kaiserlich königliche Beamte	Pensionirte		
8	Adelige			
20	Honoratioren			
41	Handelsleute und Krämer			
382	Künstler und Handwercker			
310	Gesellen, Ladendiener und Lehrjungen			
27	Wirthe			
5.338	Akersleute			
312	Tagelöhner und Fuhrleute			
77	einheimische	Knechte		
115	auswärtige			
50	dann sonstige			
21.932	Hufvieh			Habschaften der Grenzbewohner
42.013	Hornvieh			
5.179	Schaafe			
71.265	Schweine			
2.361	Geißen			
8.280	Bienenstöcke			

		Klasifikacija domaćeg krajiškog stanovništva		
68.138	Slavena			prema narodnosti
64	Vlaha			
59	Mađara			
584	Nijemaca			
118	ostalih			
63.309	katolika			prema vjeroispovijesti
5.314	pravoslavaca			
338	nekatolika			
2	židova			
14.953	muškaraca	prema bračnom stanju	oženjenih i udanih	
14.964	žena			
19.431	muškaraca	prema bračnom stanju	slobodni, udovci i udovice	
19.615	žena			
42	katoličkih svećenika	prema staležu i zanimanju	duhovna lica	
6	pravoslavnih svećenika			
43	generali, stožerni i viši časnici		umirovljenici	
	carsko-kraljevskih službenika			
8	plemića			
20	velikodostojnika			
41	trgovaca i prekupaca			
382	umjetnika i obrtnika			
310	pomoćnika i zanatskih naučnika			
27	gostioničara			
5.338	poljoprivrednika			
312	nadničara i prevoznika			
77	domaćih	posluga		
115	stranih			
50	ostalih			
21.932	kopitara	Imetak krajišnika		
42.013	rogate stoke			
5.179	ovaca			
71.265	svinja			
2.361	koza			
8.280	košnica			
2.496	kotlova za rakiju			

2.496	Brandweinkessel			Habschaften der Grenzbewohner
3.000	Pflüge			
1.982	beschlagene	Wägen		
4.182	unbeschlagene			
3.144	Scheune			
6.362	Stallungen			
283	Mahl-	-mühlen		
1	Säge-			
52	Ross-			
707	ganze	Anässig- keiten der Grenz- bewohner		
1.087	dreiviertel			
1.395	halbe			
1.924	viertel			
209	unter einem viertel			
20.622	Joch	Klasse	Aecker	Summa der Aecker
1.525	Quadratklafter			
58.056	Joch			
720	Quadratklafter			
19.656	Joch			
1.331	Quadratklafter			
98.336	Joch	Klasse	Wiesen	Summa der Wiesen
376	Quadratklafter			
12.388	Joch			
761	Quadratklafter			
23.603	Joch			
838	Quadratklafter			
9.652	Joch	-gärten	Wein- Obst-	
1.490	Quadratklafter			
45.644	Joch			
1.489	Quadratklafter			
1.579	Joch			
667	Quadratklafter			
6.002	Joch	Summa aller Rural- und Industrialgründe		
953	Quadratklafter			
151.563	Joch			
285	Quadratklafter			

3.000	plugova	kola	nastanjenost krajšnika		zemljišta			
1.982	okovanih							
4.182	neokovanih							
3.144	sjenika	mlinovi i pilane						
6.362	staja							
283	vodenica							
1	pilana							
52	mlinova s konjskom vučom							
707	potpuna	klasa					oranice	zemljišta
1.087	tri četvrtine							
1.395	polovična		2.					
1.924	četvrtina		3.					
209	ispod jedne četvrtine		zbroj oranica					
20.622	jutara	klasa	pašnjaci	zemljišta				
1.525	kvadratnih hvata				1.			
58.056	jutara				2.			
720	kvadratnih hvata		3.					
19.656	jutara		ukupno pašnjaka					
1.331	kvadratnih hvata	klasa	pašnjaci		zemljišta			
98.336	jutara					1.		
376	kvadratnih hvata					2.		
12.388	jutara		3.					
761	kvadratnih hvata		ukupno pašnjaka					
23.603	jutara	nasadi	vinogradi	zemljišta				
838	kvadratnih hvata					voćnjaci		
9.652	jutara							
1.490	kvadratnih hvata							
45.644	jutara		zbroj seoskog i obradivog zemljišta					
1.489	kvadratnih hvata							
1.579	jutara							
667	kvadratnih hvata							
6.002	jutara							
953	kvadratnih hvata	zbroj seoskog i obradivog zemljišta						
151.563	jutara							
285	kvadratnih hvata							

37.375	Joch	Hutweiden	Grundstücke
1.585	Quadratklafter		
16	Joch	Maulberbaumgärten	
3	Quadratklafter		
1.773	Joch	Hofstellen	
1.082	Quadratklafter		
2	Joch	Ziegelplätze	
1.347	Quadratklafter		
3	Joch	Magazinsplätze	
980	Quadratklafter		
56	Joch	Kirchenplätze und Grabstätte	
544	Quadratklafter		
3	Joch	Holzdepositorien	
5	Quadratklafter		
39	Joch	Schießstätte und Exercierplätze	
307	Quadratklafter		
1	Joch	Pulvermagazinsplätze	
232	Quadratklafter		
137.770	Joch	Aerarialwaldungen	
661	Quadratklafter		
25.325	Hand	die Befreyungen betragen	Arbeits- schuldigkeit
12.662 ½	Zug		
9.521	Hand	reluirt sind	
4.760 ½	Zug		
34.846	Hand	Summa der Befreyung und Reluirung	
17.423	Zug		
117.886	Hand	bleiben wirklich zu leisten	
58.942	Zug		
66.795	for.	-steuer	Geldschuldigkeit an
58 2/8	kr.		
646	for.		
-	kr.		
2.635	for.		
30	kr.		
1.794	for.		
50	kr.		
978	for.		
-	kr.		
9	for.		
-	kr.		

37.375	jutara	livade	zemljišta	
1.585	kvadratnih hvata			
16	jutara	dudinjaci		
3	kvadratnih hvata			
1.773	jutara	torovi		
1.082	kvadratnih hvata			
2	jutra	opekarne		
1.347	kvadratnih hvata			
3	jutara	magazini		
980	kvadratnih hvata			
56	jutara	crkveno zemljište i groblja		
544	kvadratnih hvata			
3	jutra	skladišta drvene građe		
5	kvadratnih hvata			
39	jutara	streljana i vojna vježbališta		
307	kvadratnih hvata			
1	jutara	barutane		
232	kvadratnih hvata			
137.770	jutara	erarske šume		
661	kvadratnih hvata			
25.325	ručna tlaka	oslobodeni radova	radno obvezni	
12.662 ½	podvoz			
9.521	ručna tlaka	novčano nadoknađeno ²⁵		
4.760 ½	podvoz			
34.846	ručna tlaka	zbroj oslobođenih i onih koji su to novčano nadoknadili		
17.423	podvoz			
117.886	ručna tlaka	obavezni na tlaku		
58.942	podvoz			
66.795	for.	zemljišni porez od polja, livada, vinograda i voćnjaka	novčane obveze	
58 2/8	kr.			
646	for.			trgovački
•	kr.			
2.635	for.			obrtnički
30	kr.			
1.794	for.			zaštitnina
50	kr.			
978	for.			od mlinova
•	kr.			
9	for.	porez na stol za bilijar		
•	kr.			

²⁵ otkupljeni od tlake

5.023	for.	Ausschank-, Fleischbanck-[!] und Braten- Verkaufsrecht	
21 ² / ₈	kr.		
25	for.	Fischerey	
-	kr.		
1.552	for.	Jahr- und Wochenmärkte	
-	kr.		
-	for.	Brücken- und Wegmauth	
-	kr.		
55	for.	von Praedien und Rinds- dann Uiberlandsgründen	
28 ³ / ₈	kr.		
3.701	for.	Arbeitsreluition zum Aerarialarbeitsfond	
47 ² / ₈	kr.		
83.216	for.	Summa der ganzen Schuldigkeit	
55 ¹ / ₈	kr.		
30.181	for.	an Dienstconstitutivum für Enroulirte	dagegen die Forderung
18	kr.		
281	for.	an Entschädigung für abgängige Poppengründe	
5	kr.		
30.462	for.	zusammen	nach gepfogener Abrechnung
23	kr.		
52.754	for.	an die Grenzproventen abzuführen	
32 ¹ / ₈	kr.		
-	for.	aus der Grenzproventen zu empfangen	
-	kr.		

5.023	for.	točionice, mesnice, pečenjare		
21 ² / ₈	kr.			
25	for.	ribarenje		
•	kr.			
1.552	for.	godišnji i tjedni sajmovi		
•	kr.			
•	for.	mostarine i putarine		
•	kr.			
55	for.	predijalne i zemljišne površine za ispašu		
28 ³ / ₈	kr.			
3.701	for.	novčana nadoknada za erarsku tlaku		
47 ² / ₈	kr.			
83.216	for.	zbroj novčanih obveza		
55 ¹ / ₈	kr.			
30.181	for.	novčana naknada za novačene		TROŠKOVI ZA
18	kr.			
281	for.	odštete za zemljišta pravoslavnog svećenstva		
5	kr.			
30.462	for.	ukupno		
23	kr.			
52.754	for.	izdaci za krajiške prihode	nakon provedenog obračuna	
32 ¹ / ₈	kr.			
•	for.	primici iz krajiških prihoda		
•	kr.			

STATISTISCHE UND TOPOGRAPHISCHE BESCHREIBUNG DES BROODER REGIMENTS

Die Gränze

Das Regiment gränzt eines Theils nördlich mit Poxeganer und Werötzer Comitatz, andere Theils nördlich und nordöstlich mit Syrmier Comitatz, östlich mit dem Peterwardeiner Regiment, südlich mit der türkischen Provinz Bosnien, durch den Save-Fluss geschieden; westlich mit dem Gradiskaner Regiment. Es bildet mehr eine Länge von Osten nach Westen, im Durchschnitt 14 deutsche Meilen. Die Breite von Norden nach Süden [beträgt] 6 Meilen.

Der Flächeninhalt. Die Bevölkerung und politische Eintheilung

Der Flächeninhalt beträgt 33 Quadratmeilen. Die Zahl der Volksmenge 68.963 Seelen. Die Bewohner sind slavischen Ursprungs und werden hinsichtlich der römischen und griechischen Glaubensbekenntnisses Katholiken oder Schokatzten, Raczen oder Illirier genannt. Die Mehrzahl der Katholiken beträgt 5/6. Hiezu gehört der im Jahre 1818 neuangesiedelte Ort Neudorf von 258 Inwohner evangelischen Ritus der Augsburger Confesion zugethan.

Die wenigen deutschen Ansiedlers im Staabsorte Winkovcze betreiben verschiedene Handwerke.

Innerhalb des Regimentsbezirks ist die Festung Brood, nebst dem Ort gleichen Namens als Militärcomunität.

Das Regiment hat 98 Ortschaften und ist hinsichtlich der Justitz-, oconomischen, politischen und Militärverwaltung in 12 Compagnien eingetheilt, welche vermög der Localität weder gleichmeßige Anzahl der Ortschaften noch der Bevölkerung in sich hat.

STATISTIČKI I TOPOGRAFSKI OPIS BRODSKE PUKOVNIJE

Granica

Pukovnija jednim dijelom na sjeveru graniči s Požeškom i Virovitičkom županijom, drugim dijelom na sjeveru i sjeveroistoku sa Srijemskom županijom; na istoku graniči s Petrovaradinskom pukovnijom. Na sjeveru je riječkom Savom odijeljena od turske provincije Bosne, a na zapadu graniči s Gradiškom pukovnijom. Proteže se od istoka prema zapadu, prosječne duljine 14 njemačkih milja, a širina od sjevera prema jugu iznosi oko 6 milja.

Površina, stanovništvo i politička podjela

Površina pukovnije iznosi 33 kvadratne milje, a broji 68.963 stanovnika. Stanovnici su slavenskog podrijetla i nazivaju se prema katoličkoj odnosno pravoslavnoj vjeroispovijesti katolici ili Šokci odnosno Raci ili Iliri.²⁶ Katolici su u većini s 5/6, a pribrojeni su im 258 evangelika Augsburške konfesije naseljenih 1818. u vinkovačkom Novom Selu.²⁷

Onih nekoliko njemačkih naseljenika u stožernom mjestu Vinkovci bave se različitim vrstama obrta.

26

Tablica 2. Broj stanovnika brodske pukovnije u 18. i 19. stoljeću

1776.	74.881 samo sela bez komuniteta
1785.	56.664
1807.	61.633
1809.	61.934
1813.	64.729
1814.	63.495
1815.	62.482
1817.	64.566
1825.	68.963
1844.	75.020
1871.	79.248
1873.	61.596

Izvor: Lazar Čelap, Stanovništvo brodske regimente u 18. i 19. stoleću. Godišnjak Matice Hrvatske Vinkovci 4 (Vinkovci, 1965); KAW KS K VII 1/76 iz 1825. J. Pichler, Statistički pregled brodske granične pukovnije; Engel, Opis Kraljevine Slavonije i Vojvodstva Srema. Zbornik Matice srpske za jezik i književnost. Knj. XX, Sv. I (Novi Sad, 1972); Josip Kljajić, Krajiške tvrđave na Savi u 18 i 19. st. Doktorski rad. Manuskript (Zagreb, 2001).

²⁷ Novoosnovano selo brodske pukovnije Neudorf (Novo Selo) naseljeno je 1819. njemačkim stanovništvom evangeličke vjeroispovijesti. Čelap, "Stanovništvo brodske regimente", 57.; Martinović, *Povijesne crtice*, 64. i Tkalac, "Vinkovci kao sjedište sedme brodske", 9.

Die Lage und der Boden

Das ganze Regiment bildet eine Fläche mit Ausnahme des eilften [!] Theils des Mittelgebirges nordwestlich, welcher meistens bewaldet und mit einigen Wein- und Obstgärten bebaut ist. In diesem Gebirgstheile ist ein Steinbruch bei Glogovicza aus welchen die Steiner zur Anlegung der Hauptstraße vom Gradiskaner Regiment bis Sapcze seit kurzem mit bestem Erfolg zur allgemeinen Wohlfahrt verwendet worden sind.

In diesem Gebirg ist auch eine Kalkerzeugung zwischen Glogovicza und Zdencze welche nebst den Regimentsbedarf auch auswärts verschleuset wird.

Der Boden im Ganzen genommen ist fruchtbar und bei zunehmender Cultur ergibig. Er bestehet aus lehmiger Erdgaltung, größtentheils trocken. Streckenweise giebt [!] es Morräste[!] in den Niederungen [im] südlichen Theil des Regiments, welche der Cultur insolange hinderlich sind, als nicht mehrere Ableitungscanale seiner Zeit ausführbar in Antrag gebracht werden, obschon einige dieser Moräste in die Flüsse Bigj und Bosut seit kurzem abgeleitet worden sind. Diese Moräste in der sogenannten [!] Posavina geben den Grenzern ergibigen Fischfang.

Merkwürdig ist in diesem Regiment ein seit frühere Jahren erbauter Damm am linken Save-Ufer gegen die Uiberschwemmung des benannten Flusses, welcher die Stellen des niedere linken Ufers zum großen Nutzen des Regiments ersetzt. Dagegen entstehet der Nachtheil andernseits, dass die vielen kleinen Gebirgsbäche, welche vom Landesrucken nördlichen Theils des Regiments nach Süden gegen die Save herabfließen und mehrere Moräste in den Niederungen bilden, wegen den erwähnten Damm nicht in die Save abgeleitet werden können. Hiezu wären einige Schleusen nothwendig!

Beinahe die Hälfte des Regiments bestehet aus Aerarialwaldungen von 14 Quadratmeilen welche beim Holzuiberfluss nebst Windbrüchen nicht erwünscht forstmeißig cultivirt werden können. Von diesen Waldungen bezieht der das Aerarium an Bau- und Brennholz nicht minder für die Viehweiden und Borstenvieheichlung viel Nutzen. Der übrige Theil bestehet aus Aecker und Wiesen, mitunter sind viele Unterhauswaldungen, Gestripp [!] und Obstgärten.

Unutar pukovnijskog kotara nalazi se tvrđava Brod²⁸ uz istoimeno naselje Vojni komunitet Brod.²⁹ Pukovnija ima 98 naselja, a u pravnom, ekonomskom, političkom i vojnom pogledu podijeljena je na 12 satnija koje s obzirom na lokaciju nemaju isti broj naselja i stanovništva.

Položaj i tlo

Čitava se pukovnija prostire u ravnici, osim jedanaestog dijela, koji na sjeverozapadu zahvaća uglavnom pošumljeno sredogorje s nekolicinom nasada vinograda i voćnjaka. U tom dijelu gorja je i kamenolom kod Glogovice, čije se kamenje odnedavna koristi s najboljim uspjehom na opću korist za izgradnju glavne ceste od Gradiške pukovnije do Šapca.

U tom gorju između Glogovice i Zdenaca vadi se vapno koje zadovoljava pukovnijske i izvanpukovnijske potrebe.

Općenito uzevši, tlo je plodno, a uz dodatno kultiviranje bilo bi još izdašnije. Sastoji se od zemlje ilovače i najvećim je dijelom suho. Mjestimice se u nizinama južnog dijela pukovnije nalaze močvare, koje ometaju obradu zemljišta, sve dok se ne izgrade odgovarajući odvodni kanali, iako su neke od

²⁸ Poslije oslobođenja Slavonije od osmanske vlasti 1691. Habsburgovci su održavali stare bedeme brodskog naselja i kaštel do 1715. Tada je počela izgradnja nove, suvremenije barokne tvrđave. Gradnja nove tvrđave na površini od preko 60 hektara trajala je više od 60 godina. Zbog izgradnje nove tvrđave stari kaštel i bedemi starog brodskog naselja izgubili su obrambenu važnost te su u drugoj polovici 18. stoljeća srušeni. Josip Kljajić. Brodska tvrđava (Slavonski Brod, 1998).

²⁹ Brod je stekao status Vojnog komuniteta 30. siječnja 1753., ali mu je on oduzet 1787. Komunitetski status dodijeljen mu je ponovo 1820., a potrajao je sve do razvojačenja Vojne krajine 1873. Izbor u status Vojnog komuniteta označio je prijelaz Broda iz ruralne faze u urbanu fazu razvoja. Prostorni koncept grada, njegova urbana matrica, definirana je aktom o osnivanju Vojnog komuniteta Brod te s vremenom na toj osnovi nadograđuju se organizacijski elementi, kuće, ulice, trgovci, nogostupi, trgovine, obrtničke radnje, komunalni red i dr. Urbana matrica Broda zasnovana je na mreži dugih uzdužnih ulice paralelnih sa Savom kao osnovnim elementom organizacije prostora.

Današnja građevna struktura povijesne jezgre grada uglavnom je rezultat graditeljske aktivnosti s kraja 19. i početka 20. st. Smještajem na parceli i ujednačenim mjerilom kuća (uglavnom jednokatne visine), karakterističnim volumenima i elementima oblikovanja pročelja stambena arhitektura odaje duh pomodne arhitekture toga doba (baroka, secesije i klasicizma).

Usprkos formalno-pravnom statusu (Vojnog komuniteta) Brod je još sedamdesetih godina 19. st. s 3.398 stanovnika nerazvijeno naselje opalog vojnog značenja, naselje obrtnika, trgovaca i poljodjelaca, bez industrije i prometne povezanosti s ostalim krajevima Hrvatske. Godine 1870. od 527 kuća u Brodu tek je 25 jednokatnica. Do tada je bržu urbanizaciju i modernizaciju Broda brojnim ograničenjima i zabranama sprječavala vojska. Građanski stalež u to je vrijeme bio još uvijek u formiranju, a glavni predstavnici toga staleža bili su obrtnici i trgovci. Trgovački registar bilježi 1878. u Brodu 78 trgovaca, a Obrtnički registar iz 1877. 223 obrtnika. Promjene nastaju razvojenjem Vojne krajine (1873.), dvije godine ranije ukinut je Vojni komunitet i Brod na Savi biva proglašen gradom (1871.), zatim 1878. dolazi okupacija Bosne i Hercegovine i pomak granice na Drinu.

Die Industrie, der Erwerb, Producte und Handel

Die Zucht des Borstenviehes als Hauptnahrungszweig der Grenzer wird sehr stark betrieben und gewährt den Grenzer einen ergibigen Handelsvortheil. Zum Theil wird auch Hornvieh aufgezogen und verkauft. Die Bienenzucht ist noch gering. Die Landespferdzucht ist vom kleinen Schlag hinlänglich für das Regiment, auch werden sie auf mehreren Jahrmärkten inn- und auswärts verkauft. Die Feldfrüchte Korn und Kukurutz mitunter Gerste und Hafer werden mit allen Fleiß betrieben.

Diese Producte sind größtentheils für eigene Nahrung hinreichend, wenig auswärts verkauft. Der Ertrag der Weine tilgt größtentheils die Steuer, auch wird derselbe für Früchte und Vieh in das untere Bataillon vertauscht.

Man beginnt den Repps noch sparsam anzubauen. Die Vermehrung der Zwetschgen, wovon Brandwein erzeugt [!] wird, dient bei festlichen Gastmählern fast zum Uibergenuß und Völlerey ohne weitere Nutzen im Hause verzehrt, selten verkauft.

Die Seidenbaucultur ist für die Grenzer vom großen Vortheil und wird jährlich mehr und mehr cultivirt. Zu Winkovcze befindet sich eine Spinnfabricke unter Besoldung und Geschäftsleitung eines eigenen Seidenbauviceinspectors. Die Ausbeute beträgt [!] jährlich 20, 30 Zentner an reiner gesponnener Seide. Ein Filiale von dieser Spinnseidenfabricke befindet sich zu Podvin und liefert jährlich bei 5, 6 Zentner gesponnener Seide.

Es wird in diesem Regiment viel Flachs und Hanf zum eigenen Gebrauch gebaut. Alle Gattungen Leinwand und zum Bedarf des Hauses grob und fein wird [!] von Weibern und Mädchen gesponnen und gewebt; sie machen eine Art gefärbter Teppiche, Kleider, auch grobe Kotzen.

Die Salzämter sind zu Brood und Xupanje; nebstbei wird das Salz auch in das türkische Gebieth verschleißet.

Bei den Handelsplätzen oder sogenannte Skella bei Brood, Xupanje, Schamaz und Raevo Sello sind keine Plätten (Uiberfahrten) es wird blös mit kleinen Fahrzeugen (Csinakeln Coraben) herübergefahren. Die Handelsartikel bestehen aus Horn-, Huf- und Borstenvieh, Brandwein, Früchten, Eßwaaren, Leder und Baumwolle aus der Turkey, mitunter Brennholz.

tih močvara nedavno sprovedene u rijeke Biđ i Bosut. Ove stajačice u Posavini krajišnicima pružaju izdašan ribolov.

U ovoj pukovnji izgrađen je prije nekoliko godina važan nasip radi sprječavanja poplava na lijevoj obali Save. Na veliku korist pukovnije ovaj nasip čuva niže ležeću lijevu obalu. Loša strana je što mnogi mali planinski potoci, koji teku sa sjevernog pukovnijskog gorskog prijevoja prema jugu u smjeru Save, u nizinama tvore veći broj močvara, te zbog spomenutog nasipa ne mogu otjecati u Savu. Stoga bi ovdje bilo nužno izgraditi nekoliko brana.

Gotovo polovica pukovnijskog zemljišta pokriveno je vojnim šumama, ukupne površine 14 kvadratnih milja koje se, prema šumarskim propisima ne mogu kultivirati zbog izobilja šumskog drva te šteta od nevremena. Državni proračun iz ovih šuma ima veliku korist što se tiče građevnog i ogrjevnog drveta, a osim toga i od ispaše i žirenja svinja.

Drugi dio zemljišta sastoji se od oranica i livada, grmlja i voćnjaka te šuma uz okućnice.

Proizvodnja, proizvodi, trgovina i prihodi

Vrlo intenzivan uzgoj svinja glavna je prehrambena grana krajišnika a uz to im donosi i veliku trgovačku korist. Dijelom se uzgaja i prodaje rogata stoka.

Pčelarstvo je još nerazvijeno. Domaća rasa konja nižega je rasta, a uzgoj zadovoljava potrebe pukovnije. Ti se konji prodaju na godišnjim sajmovima unutar i izvan pukovnije. Vrlo marljivo se uzgajaju žitarice kao što su pšenica, kukuruz, a dijelom ječam i zob.

Ovi proizvodi najvećim se dijelom koriste za vlastitu prehranu; neznatne količine se prodaju i izvan pukovnije. Proizvodnja vina najvećim dijelom može pokriti porez, a dijelom se u donjem bataljunu mijenja za žitarice ili stoku. Uljana repica se počinje uzgajati u skromnim količinama. Velike količine šljiviva rijetko se kada prodaju uglavnom služe za pečenje rakije, koja se za svečanih gozbi troši u skoro pretjeranim količinama i bez daljnje koristi pije kod kuće.

Uzgoj dudovog svilca za krajišnike je od velike koristi i iz godine u godinu je u sve većem porastu. U Vinkovcima se nalazi predionica svile čiji je rad nadzirao svilarski podinspektor. Godišnji prinos iznosi 20-30 centi čiste ispredene svile. Jedna podružnica ove svilane nalazi se u Podvinju, a isporučuje godišnje 5-6 centi ispredene svile.

U ovoj se pukovnji sije mnogo lana i konoplje za vlastite potrebe. Sve vrste grubo i fino predenog platna za kućne potrebe, predu i tkaju žene i djevojke. One izrađuju posebnu vrstu bojanih sagova, odjeću, a i grube vunene pokrivače.

Der Save-Fluss

Der Hauptfluss ist die Save als Grenzscheide zwieschen [!] diesem Regiment und Bosnien, seine Hauptrichtung ist von Westen nach Osten mit vielen Krümmungen und beträgt 22 Meilen. Die Breite dieses Flusses ist von 60 bis 130 Klafter. Die Tiefe ist verschieden, nachdem die Save steigt und fällt. Derselbe ist schiffbar jedoch beim kleinen Wasserstand wird die Schifffahrt auf manchen Stellen gehemmt. Bei zunehmender Wassermassa übersteigt er die Ufer, welche abwechselnd hoch und nieder sind, überschwemmt den oestlichen Theil des Regiments, wo der Damm noch nicht gezogen ist.

Die Stappelplätze sind zu Brood, Xupanje und Schamaz. Es gibt 27 Landungsplätze. Die Befahrung dieses Flusses ist häufiger auf der oesterreichischen Seite, wo das linke Ufer von allem Gehölze entblößt, der Cordonswachtmannschaft zur größere Wachsamkeit dient.

Dagegen ist der große Nachtheil für dieses Regiment, dass das linke Ufer bei jährlicher Anschwellung mehr und mehr abgerissen wird.

Solni uredi nalaze se u Brodu i Županji. Sol je ponekad prodavana i na osmanskom području.

Na sajmištima ili tzv. skeli kod Broda, Županje, Šamca i Rajeva Sela ne postoje skele, nego se samo s malim plovilima (činaklima i korabljama) prevozi preko Save. Trguje se rogom stokom, kopitarima, svinjama, rakijom, žitaricama, prehrambenim proizvodima, kožom i pamukom iz Turske, a katkad i drvom za loženje.

Rijeka Sava³⁰

Glavna rijeka je Sava, kao granica između ove pukovnije i Bosne, glavni joj je smjer od zapada prema istoku, s mnogim zavojima, a duga je 22 milje. Širina rijeke je od 60 do 130 hvati, dubina je različita, ovisno o rastu

³⁰ Rijeka Sava izvire u Sloveniji ispod Julijskih Alpa. Utjecaj snijega s Alpa nije bio naročito odlučan za vodostaj Save. U smjeru njezina toka prema istoku (Panonskoj nizini) klima se mijenja te je prosječni godišnji vodostaj od izvora do utoka u Dunav kod Zemuna bio podložan promjenama. I pritoke su uvjetovale razinu njezina vodostaja s velikim količinama prijenosne vode. Vodostaj je rastao u proljeće i jesen za vrijeme velikih oborina, a zimi se Sava redovito ledila. Kolebanja količine vode u 18. st. nisu bila tako velika, dok nije bilo nasipa, a područja oko Save imala su gušći biljni pokrivač. Bilo je mnogo šuma koje su svojim korijenjem i stablima sprječavale brzo otjecanje i nakupljanje velikih količina vode u korito rijeke. Konačno, voda se slobodno razlijevala cijelim tokom, te je i to utjecalo na vodostaj u koritu. Kao umjetna obrana od visokog vodostaja podizani su nasipi. Međutim, nasip je i zaštitno sredstvo koje povisuje razinu vode u rijeci, te pogoršava režim vode. To je još više dolazilo do izražaja jer su podizani na pojedinim odsjecima. U prvoj polovici 18. st. poplave su ugrožavale i sam biološki opstanak stanovništva brodske Posavine. Od Zagreba na nekoliko mjesta, a u području brodske pukovnije od Orljave niže Kobaša, preko Rušnice do Rajeva Sela.

Rijeka Sava je u razdoblju Vojne krajine predstavljala brodskoj pukovnji južnu granicu prema osmanskoj Bosni. Bila je prije svega politička granica između dvije protivničke velesile i zbog toga je bila utvrđena čardacima i tvrđavama, ali i "sanitarni kordon" da spriječi unošenje epidemije (poput kuge i kolere) s osmanskog područja. Uz to Sava je za brodsku pukovnju predstavljala važan prometni put za putnički i robni promet te prijevoz vojske, vojne opreme i građevnog materijala. Trgovačkim putem u pravom smislu riječi Sava je postala tek u drugoj polovici 18. st. (merkantilizam i kameralizam) kada se trgovačke robe (najviše žito iz Ugarske) prevoze prema Sisku, Karlovcu i dalje prema Jadranu. Iskustva koja su tada stečena tražila su, prije svega regulaciju Save. Potpuna regulacija bila je nemoguća jer je granica tekla sredinom rijeke, a Osmanlije nisu pokazivale interes za takav pothvat. Samo su na habsburškoj (slavonskoj) strani uklonjene veće prepreke za tegljenje lađa (pojedini čardaci, stabla, šikare i priobalni plićaci), a krajiške vodenice pomjerene su iz plovnog puta prema sredini rijeke. Duž savske obale i u brodskoj je pukovnji bila u drugoj polovici 18. st. (1771.) uređena "kopitnica" tj. obalni put za sprege (ljudi i konjska vuča) koje vuku lađe. Promet po Savi obavljao se u 18. i prvoj polovici 18. st. drvenim plovilima bez vlastitog pogona. To su bili splavovi, činakli, čamci, čiklje, i korabe. Plovni objekti veće nosivosti zvani su: barčele, burčelice ili burčule, barke, barkače, barketoni, dereglije, demije, konjarice, pjeskare, solarice, tikvare, tumbasi, žitarice i vinski brodovi.

Bosanske pritoke Save (kod Šamca rijeka Bosna i Broda rijeka Ukrina) oduvijek su nanosile na lijevu obalu velike količine pijeska i šljunka. S tih je šljunčara u vojnokrajiškom razdoblju, a i kasnije, odnošen materijal za posipanje cesta, nogostupa, vojnih vježbališta i dr. Treba istaknuti činjenicu da je Sava kao i njezini pritoci bila bogata ribom, što je bilo od velike koristi za ishranu okolnog stanovništva. Wilhelm Wagner. "Sava i Vojni komunitet Brod (1692.-1873)". *Zbornik Histprijskog instituta Slavonije i Baranje* 15 (Slavonski Brod, 1978), 2-3, 8-9; Krunoslav Tkalac. "Sava kao plovni put u 18. i 19. stoljeću." *Radovi Centra JAZU 2* (Vinkovci, 1973), 213, 215, 236.

Der Bosut-Fluss

erhält seinen Namen dort wo der Berava-Fluss in denselben mündet; sein Lauf ist mit vielen Krümmungen bis Winkovcze nordwärts, weiter bis zum Einfluss in das Peterwardeiner Regiment südöstlich. Er nimmt die Flüsse Berava, Bigj und Spacsva, die Bäche Nevkush und Ervenicza auf. Von dem Punkt wo die Berava in die Bosut mündet, war eine Verbindung mit der Save in einer kurzen Strecke. Einige glauben es sey in Römerszeiten ein Canal gezogen, andere sind der Meinung es sey im Save-Arm gewesen, welcher sich mit Berava verbunden hat. Späterhin als zur Verhinderung der Uiberschwemmung ein Damm am linken Ufer erbaut worden war, ist dessen Einmündung in die Save verschüttet worden. Dessen Rinnsal nach Vereinigung der Berava bis Czerna ist schmal. Von Czerna angefangen, wo der Bigj in denselben mündet, ist dessen Fußbett breiter und könnte nach kostspieliger Hinwegräumung der vielen Stöcke und Klötze mit kleinen Flößen und Kähnen befahren werden, nebst Abschaffung der auf denselben bestehenden 7 Mahlmühlen.

Dermalen ist von der Baudirection die Canalgrabung von Berava bis zur Save nebst einer Schleuse im Antrag und schwer ausführbar. Die Breite dieses Flusses von Vereinigung mit Bigj ist 30°, bei Winkovcze 40°, die Tiefe von 1 bis 2°, der Fall kaum bemerkbar. Die Ufer sind abwechselnd mehr hoch als nieder. Im Sommer ist dieser Fluss so klein, dass man mit Wägen übersetzen könnte, wenn dessen Boden nicht lehmig und schlammig wäre.

Merkwürdig ist dessen Zurückstauchung von der Uiberschwemmung der Save in den südöstlichen Theil des Regiments auf mehrere Meilen bis Winkovcze; so schnell als dieses Wasser steigt, so fließt dasselbe ebenso schnell ab.

ili padu vodostaja Save. Sava je plovna, no za niska vodostaja plovidba je na nekim mjestima vrlo otežana. Kod nadolazećih voda prelijeva se preko obala, koje su naizmjenično niske i visoke, preplavljuje istočni dio pukovnije gdje nasip još nije izgrađen.

Skladišna mjesta nalaze se u Brodu, Županji i Šamcu. Postoji 27 pristaništa. Plovidba se češće obavlja uz austrijsku stranu, gdje je lijeva obala očišćena od svakog drveća i kordonske straže služe za veću budnost. Loša strana za ovu pukovnju je u tome što se za svakogodišnjih poplava lijeva obala sve više trga.

Rijeka Bosut³¹

Svoj naziv dobiva tamo gdje Berava u nju utječe. Ona uz mnoge zavoje teče u smjeru sjeveroistočnom do Vinkovaca, zatim dalje prema juugistoku do utoka u Petrovaradinsku pukovnju. U nju utječu rijeke Berava, Biđ i Spačva, potoci Nevkoš i Ervenica. Od točke gdje Berava utječe u Bosut u kratkom je potezu postojala veza sa Savom. Neki vjeruju da je tu u rimsko doba postojao kanal, drugi su mišljenja da je to bio rukavac Save, koji se spojio s Beravom. Kasnije kada je za sprječavanje od poplava napravljen nasip na lijevoj obali zasut je njegov utok u Savu. Korito Bosuta od spoja s Beravom do Cerne usko je. Počevši od Cerne, gdje u rijeku Bosut utječe Biđ, korito je šire. Uz skup pothvat uklanjanja mnogobrojnog korijenja, klada i panjeva moglo bi se po Bosutu ploviti splavima ili malim čamcima; k tome valjalo bi ukloniti i sedam postojećih mlinova.

Zasada postoji prijedlog građevne direkcije za kopanje kanala od Berave do Save s branom, što je teško izvedivo. Širina ove rijeke od povezivanja s Biđem je 30°, a kod Vinkovaca 40°. Dubina iznosi 1-2°, pad je jedva zamjetan. Obale su naizmjenice više visoke nego niske. Ljeti je rijeka tako niska da bi se, da joj dno nije ilovnato i muljevito, moglo prelaziti s kolima. Značajno je odvrćanje poplavnih voda Save u jugoistočni dio pukovnije sve do nekoliko milja prije Vinkovaca. No istom brzinom kojom raste voda i utječe.

³¹ Na postanak i oblikovanje vodotoka Bosuta, Biđa i njihovih desnih pritoka najviše je utjecao visoki vodostaj rijeke Save i njezinih bosanskih pritoka (Bosna i Drina). U posljednjem zavoju velikih meandara između Šitara i Županje nastao je odljevni vodotok nazvan Bosut. Tekući dalje prema sjeveru na oko 2.400 m spaja se s Istočnom Beravom. Vodotok se pruža preko sela Gradišta do Cerne gdje s lijeve strane prima pritoku Biđ. Pritisak i veća količina vode uvjetovali su da se Bosut pružio do Vinkovaca. Uz meandre i pritoke kod sela Bosuta ponovo utječe u Savu. Dužina toka iznosi 87 km. Bosut je rječica bez izvora, a otvoreno je i pitanje gdje počinje naziv vodotoka Bosut. Tkalac navodi više mogućnosti. Pritoci Bosuta su: Spačva, Studva, Istočna Berava, Biđ te brojni potoci i kanali. Krunoslav Tkalac. "Porječje Bosuta". *Godišnjak Pododbora Matice hrvatske Vinkovci* 3 (Vinkovci, 1964), 67-69, 74-75.

Der Bigy-Fluss

entsteht im Regiment durch Aufnahme mehrerer kleinen Gebirgsbäche. Er fließt von Westen nach Osten und mündet bei Czerna in die Bosut ein.

Der Spacswa-Fluss

entsteht im Regiment aus den in den niedere Terrain bestehenden vielen Morästen, nimt die Bäche Wirovi, Brixnicza und Ljuban auf und mündet in kurzer Strecke in die Bosut ein.

Mersunja-Fluss

kommt aus dem Gradiskaner Regiment, fließt von Westen nach Osten und mündet in einer kurzen Strecke bei Brood in die Save ein.

Ervenicza-Bach

entspringt nördlich außerhalb des Regimentsbezirks 1 Stunde zwischen den Provincialoertern Nushtar und Czerich, nimmt seine Richtung von Nord nach Süden, hat 3 Mühlen, fließt durch den Staabsort Winkovze und mündet daselbst in die Bosut ein.

Glogovicza-Bach

entquillt nordwestlich im Regimentsbezirk und mündet bei Brood in die Save ein.

In diesem Regimentsbezirk ist eine Schleuse um Mersunja-Bach bei der Festung Brood erbaut worden, theils gegen die Uiberschwemmung des Save-Flusses, zum Theil die zusammenhäufenden Gebirgswässer abzuleiten wenn die Save kleinere Wasserstand hat.

Rijeka Biđ³²

Nastaje na području pukovnije spajanjem s više manjih planinskih potoka. Teče od zapada prema istoku i kod Cerne utječe u Bosut.

Rijeka Spačva³³

Nastaje na području pukovnije iz mnogih močvara u nižim dijelovima, prihvaća potoke Virovi, Brižnica i Ljuban te nakon kratkog toka utječe u Bosut.

Rijeka Mrsunja³⁴

Dolazi iz Gradiške pukovnije, teče od zapada prema istoku i nakon kratkog toka kod Broda utječe u Savu.

Rijeka Ervenica³⁵

Izvire sjeverno izvan pukovnijskog područja, na tričetvrt sata između naselja Nuštar i Cerić u provincijalu i teče od sjevera prema jugu, ima tri mlina, prolazi kroz stožerno mjesto Vinkovce gdje utječe u Bosut.

Potok Glogovica³⁶

Izvire sjeverozapadno u pukovnijskim brdima i kod Broda utječe u Savu. U ovom dijelu pukovnije izgrađena je ustava na Mrsunji kod tvrđave Brod, dijelom radi zaštite od poplava rijeke Save, dijelom radi otpuštanja spojenih planinskih voda u Savu, kada Sava ima niski vodostaj.

³² Ova rječica je lijeva pritoka Bosuta. Pruža se u smjeru sjeveroistoka, te istoka, a utječe u Bosut kod Cerne. Dužina toka Biđa iznosi 66 km. Kada su tijekom 18. st. desne pritoke pojačane velikim vodostajem Save tekle u Biđ, njegovo korito nije moglo primiti svu tu količinu vodene mase, pa se stvarao povremeni inundacijski areal nazvan Beravačko ili Bicko polje. Naziv «polje» najbolje dokazuje povremenost poplavnih površina kojima je narod dao obilježje toponimom, a ne hidronimom. Pritoci Biđa su: jedan krak Istočne Berave, Brezna, Breznica, Kaluder, Gardun, Svržnica, Jošava te drugi potoci i kanali. Krunoslav Tkalac. "Porječje Bosuta". *Godišnjak Pododbora Matice hrvatske Vinkovci 3* (Vinkovci, 1964), 71-73.

³³ Spačva utječe u Bosut između Lipovca i Apševaca. Ima spojnicu sa Studvom, a kao pritoku prima Breznicu. Dužina Spačve iznosi od Krivačina Boka pa do utoka 40,2 km, a do Save kod Županje, gdje je nekada postojao vodotok još 8 km. Tkalac, "Porječje Bosuta", 68-69.

³⁴ Mrsunja teče Jelas poljem između Kobaša i Broda. Ona je primala ne samo nekoliko potoka i kanala, a bila je povezana i s raznim vodenim tokovima i djelomično starim riječnim rukavcima. Mrsunja se do prvog desetljeća 19. st. spajala s Glogovicom pred brodskom tvrđavom i odatle je nastavljala otjecati par stotina metara u Savu.

³⁵ Od Vinkovaca pruža se dolinska brazda u smjeru sjeveroistok-jugozapad prema Nuštru. Po njoj je tekao potok Ervenica koji je spajao Bosut s Vukom. Ovaj potok razvodnica ujedno je činio i bifurkaciju, jer je spajao dva porječja Dio vodotoka kod Vinkovaca naznačen je kao bara Jervenica. Njen nastavak je "potok" Jervenica koji se pruža do lijeve obale Bosuta u Vinkovcima. Po hidronimu Jervenica nastao je toponim za dio između vodotoka i puta za Nuštar. Ervenica je vrlo zanimljiva hidrografska pojava kao jedini "protječući" vodotok porječja Bosuta. Tkalac, "Porječje Bosuta", 73-74.

³⁶ Glogovica se još u prvom desetljeću 19. stoljeća ulijevala u Mrsunju stotinjak metara od sjeverozapadnog bastiona brodske tvrđave. U razdoblju od 1810. do 1812. prokopan je kanal u duljini od 3,8 km oko Broda i Glogovica je sprovedena na istočnoj strani grada u rijeku Savu.

Die Strassen

Die Camarallstraße vom Gradiskaner Regiment oder von Brood gegen Winkovce ist nur in der Strecke von $2\frac{1}{2}$ Meilen seit kurzer Zeit chausemäßig aus dem Grund gebaut worden. Die übrigen Straßen sind auf dem natürlichen lehmigen Boden beim Regenwetter sehr schwer zu befahren. Dieser Mangel an gebauten Straßen bleibt ein wesentliches Hindernis zur Beförderung des Handels von der Save zur Drave und der Donau.

Merkwürdigkeiten des Alterthums in diesem Regiment

Der Staabsort Winkovce ist auf Ruinen der unter den Römern gewesenen merkwürdigen Stadt Cibalis erbaut worden.

Unter der Regierung Kaiser Constantin des Großen waren zwey Mitregenten, Magnentius (Maxentius) und Lucinius; letzterer Schwiegersohn des Constantin, wurde im Jahre 314 nach Christi Geburt in Panonien, unweit Cibalis, von Constantin geschlagen und erbat sich von dem Sieger den Frieden, dem dieser ihn auch gewährte. Der Constantin ließ in der Folge die große Stadt Cibalis, wo der Sitz eines Bischofs war, mit Ringmauern und Gräben befestigen, um sie von seinen zweiten Gegner Magnentius oder Maxentius sicherzustellen, welcher nicht ferne in dieser Umgegend sich befand.

Bei verschiedenen Ausgrabungen sind mehrere Ruinen vorgefunden worden; bemerkungswerth ist ein bei Ausgrabung des Fundaments der katholischen Kirche Winkovce im Jahre 1772 vorgefundener großer Stein als Denkmal in der Höhe 3 Schuh, 3 Zoll, in der Breite 1 Schuh, $3\frac{3}{4}$ Zoll, welcher von Zahn der Zeit ziemlich unleserlich geworden, dermalen bei der Hauptwacht aufbewahrt wird. Dieser von 3 Seiten glatt ausgehauener (ausgemeißelter) Stein war eingemauert. Auf der vordere Seite ist folgende Innschrift leserlich:

Ceste

Kameralna cesta od Gradiške pukovnije odnosno od Broda prema Vinkovcima samo je u dužini od 2,5 milje i tek je nedavno izgrađena kao makadamska cesta. Ostale su ceste izvedene na prirodnom glinenom tlu. Za kišna vremena su teško provodne. Taj nedostatak izgrađenih cesta znatna je prepreka prometanju trgovine od Save prema Dravi i Dunavu.

ZNAČAJNOSTI STAROG DOBA U OVOJ PUKOVNIJI

Stožerno mjesto Vinkovci³⁷ izgrađeno je na ruševinama znamenitog rimskog grada *Cibalis*. U vrijeme vladavine cara Konstantina Velikog postojala su još dva suvladara, Magnentius (ili Maxentius) i Luvinius. Konstantin je Luvinius, svoga zeta, 314. nakon Kristova rođenja porazio u Panoniji nedaleko Cibalisa. Luvinius je pobjednika molio za mir, kojeg mu je ovaj odobrio. Konstantin je nakon toga veliki grad Cibalis, gdje se nalazilo biskupsko sjedište, dao utvrditi i zaštititi jarcima, da bi ga zaštitio od drugog protivnika Magnentiusa ili Marentiusa koji se nalazio u obližnjem kraju.

Prilikom raznih iskapanja pronađeno je više ruševina. Kod iskapanja temelja katoličke crkve u Vinkovcima 1772. god. vrijedan spomena je iskapani veliki kamen kao spomenik, visok 3 stope i 3 cola, širok 1 stopu i 3 i tričetvrt cola. Zub vremena učinio ga je prilično nečitkim. Trenutno je pohranjen kod Glavne straže. Ovaj kamen, čije su tri strane glatko isklesane, bio je uzidan. Na prednjoj strani može se čitati ovaj natpis:

³⁷ Vinkovačka župa uspostavljena je 1718., a župna crkva posvećena je sv. Vinku. Broj katolika u Vinkovcima iznosio je 1729. 458 duša. Stjepan Sršan. "Obitelji župe Vinkovci 1767. godine" *Ogranak Matice hrvatske Vinkovci* 8 (12) (Vinkovci, 1991), 255. Struktura stanovništva i gospodarski razvoj Vinkovaca u prvoj polovici 18. st. su vrlo slabo istraženi. U tom su se razdoblju Vinkovci nalazili u sastavu Donje savske granice, a vinkovačka je satnija bila podređena nadsatniji u Rači. God. 1734. vinkovačka je satnija imala 340 za službu sposobnih vojnika, 25 časnika i 68 nesposobnih za vojnu službu. Nakon 1747. kada postaju sjedište brodske pukovnije Vinkovci se počinju znatnije razvijati. Kao stožerno mjesto postali su Vinkovci privlačni za naseljavanje stanovništvu okolnih sela i zaselaka, ali i obrtnicima iz Austrije, Njemačke, Ugarske i Češke. Časnički kadar pristizao je u Vinkovce po službenoj dužnosti iz svih dijelova Habsburške Monarhije. Prema kanonskoj vizitaciji iz 1755. u vinkovačkoj župi živjelo je 300 bračnih parova i 998 osoba koje su imale pravo pričesti, 5 pravoslavnih obitelji te dvije obitelji koje su prešle na katoličku vjeru. Nakon što su 1765. Vinkovci stekli status Vojnog komuniteta registrirano je 157 kuća i 422 stanovnika. Obrtom i trgovinom bavilo se 90 obitelji, dok je 67 kuća pripadalo krajiškim obiteljima. Vinkovačka je satnija obuhvaćala Mirkovce, Jankovce i Privlaku. U drugoj polovici 18. stoljeća Vinkovci su dobili fizionomju tipičnog krajiškog naselja (gradsko središte sačinjavale su glavna te niz pomoćnih zgrada pukovnije, crkva, župni stan, škola i dr.). Marko Landeka. "Prilog povijesti Vinkovaca u XVIII stoljeću". *Godišnjak za kulturu, umjetnost i društvo* 11 (Vinkovci, 1988), 83-85.

LIBERO ET
 LIBERAE SACR:
 M: VLP: FRONTO
 AEMILIANVS DEC.
 MVN: CIB: L: FEC:

Wahrscheinlich dem Bachus und Proserpina geweiht, weil auf den rechten und linken Seite zwey verschiedene Urnen oder Krüge gemeißelt sind.

Der ganze Sinn dieser Schrift mag also folgendes lauten:

Libero et Liberae Sacrum, Marco Ulpio Fronto Aemilianus Decimus (vielleicht auch Decius, auch Decurio) municeps Cibalensis locari fecit.

Dies ließe sich ungefähr so verdeutschen: »Dies Heiligthum des Bachus und der Proserpina (oder dies dem Bachus und Proserpina geweihte Denckmahl) ließ unter Marcus Ulpius Frontus Aemilianus Decimus ein Municipalbürger aus Cibalis aufstellen. Was die Bestimmung dieses Steines anbelangt, so scheint es ein Opferstein gewesen zu seyn, und zwar eine Ara für unblutige Opfer, für Wein, Millich [!], Trauben u.d.g., weil zwey verschiedene Krüge auf zwey Seiten sichtbar sind.

Das Alter des Denckmals ist schwer mit Gewissheit zu bestimmen.

Ein zweiter, im Jahre 1825 ausgegrabener Stein enthält nachfolgende Innschrift:

D· M·
 i
 C·APONO· MEM
 i i i
 M O· CELE R· T RBV
 NO·MILITVM·LEG
 i
 PRIMAE·ITALICAE·IVL A
 PIA·COIVGI·BENE·
 i
 MERENTI·TE·APON IA·
 GALLITIA·FRATR.

LIBERO ET
LIBERAE SACR:
M: VLP: FRONTO
AEMILIANVS DEC. L.
MVN:CIB:L:FEC:

Vjerojatno je bio posvećen Bakhu i Proserpini jer su s desne i lijeve strane isklesane dvije različite urne ili vrčevi.

Čitav smisao ovog natpisa mogao bi dakle glasiti ovako:

*Libero et Liberae Sacrum, Marco Ulpio Fronto Aemilianus Decimus (mo□da i Decius, i Decurio) municeps Cibalensis locari fecit.*³⁸

To bi se dalo otprilike ovako prevesti:

Ovo svetište Bakha i Proserpine (ili ovaj spomenik posvećen Bakhu i Proserpini) dao je, pod Markom Ulpiem Frontom Emilijan Decimus, postaviti municipalni građanin iz Cibale?. Što se funkcije ovoga kamena tiče, čini se da je to bio žrtvenik i to ara za nekrvne žrtve, za vino, mlijeko, grožđe i sl., jer su dva različita vrča vidljiva na dvije strane. Starost spomenika teško se može sa sigurnošću odrediti.

Jedan drugi kamen, iskopan 1825., sadrži ovaj natpis:

D· M·
i
C·APONO· MEM
i i i
M O· CELE R· T RBV
NO·MILITVM·LEG
i
PRIMAE·ITALICAE·IVL A
PIA·COIVGI·BENE·
i
MERENTI·TE·APON IA·
GALLITIA·FRATR.³⁹

³⁸ Ova ara ili kamen za prinošenje žrtve potječe najvjerojatnije iz poganskog razdoblja.

Luka Ilić – Oriovčanin. Starožitnosti, str. 116. Rukopisi 3252. Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb. Oriovčanin je sadržaj ovako pročitao: “LIBERO ET LIBERAE SACR: M: VLP: FRONIO AEMILIANVS, DEC. MVN: CIB: L: FEC”. Treba ga čitati: LIBERO ET LIBERAE SACRUM MARCUS ULPIUS FRONTO AEMILIANUS, DECURIO LIBENS MUNICIPII CIBALIS LAPIDEM FECIT. Prijevod: “Liberu (Bacchusu) i Liberi (Ariadne) posvećeno Marcus Ulpius Fronto Aemilianus, vijećnik (senator) slobodnog grada Cibalisa dao je načiniti kamen”. Šulzer pl. Müggenburg, “Cibalis-Palina-Vinkovci”, 28- 29.

³⁹ Ovaj natpis pretpostavlja se da potječe s nadgrobnog rimskog spomenika. Luka Ilić – Oriovčanin. Starožitnosti, str. 115. Rukopisi 3252. Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb. Ilićeva verzija njegova sadržaja: “D· M· C·APONO·MEM MIO· CELERI· TRIB NO· MILITVM· LEG PRIMAE·ITALICAE· IVLIA PIA· CONIVGI·BENE· MERENTI·ET·APONIA·CALLITA FRATR”.

Deren Erklärung folgende ist.

Diis Manibus

Cajo Aponio Mem-

mio Celeri Tribu-

no Militum Legionis

Primae Italicae Iulia

Pia Conjugi bene

Merenti et Aponia Gallitia Fratri

Beide diese Steine sind an ihrer Oberfläche verwittert und rauch, gehören wahrscheinlich zum Urkalkstein.

Kamenicza zwischen Winkovcze und Mirkovze

Eine Viertelstunde von Winkovcze östlich gegen Mirkovcze befindet sich auf einem Ackerfeld unter den Namen Kamenicza eine römische Ruine nicht tief in der Erde mit einer breiten und langen horizontal [!] liegenden steinernen Platte 14 Schritt breit und 14 Schritt lang.

Zidina eine alte Kirche

Auf der Straße von Winkovcze, halbe Stund gegen Andriashevcze, sind die Mauern einer alten Kirche, Zidina genannt, sichtbar, sehr fest gebaut; diese scheint eine grihische Kirche gewesen zu seyn, weil das [!] Altar gegen Osten gebaut; innerhalb der Kirche sind die Abbildungen der heiligen nach grihischer Art gemahlt noch kaum sichtbar.

Objašnjenje glasi ovako:

Diis. Manibus.
 Cajo. Aponio. Mem-
 mio. Celeri. Tribu-
 no. Militum. Legionis
 Primae. Italicae. Iulia
 Pia. Conjugi. bene.
 Merenti. et. Aponia. Gallitia. Fratiri.

Oba kamena su površinski hrapava istrošena zubom vremena; vjerojatno pripadaju pravapnencu.

Kamenica između Vinkovaca i Mirkovaca

Četvrt sata od Vinkovaca istočno prema Mirkovcima na jednoj njivi zvanj Kamenica nalazi se rimska ruševina ne duboko ispod površine s jednom vodoravno položenom kamenom pločom širokom 14 koraka i 14 koraka dugom.

Stara crkva “Zidina”⁴⁰

Uz cestu koja vodi od Vinkovaca prema Andrijaševcima na razdaljini od pola sata vidljivi su vrlo čvrsto građeni zidovi stare crkve zvani “Zidina”. To je vjerojatno bila grčka crkva jer je oltar okrenut prema istoku; unutar crkve još se jedva vide slike svetaca oslikanih u “grčkom” stilu.

Odgonetnuti sadržaj: “DIIS MANIBUS CAIO APONIO MEM MIO, CELERI TRIBU NO MILITUM, LEGIONIS PRIMAEA ITALICAE, IULIA PIA, CONIUGI BENE MERENTI ET Aponia GALLITA FRATRI”. Prevedeno: Svetom duhu Gaja Aponia Memia Celera zapovjednika vojnog prve italske legije. Julia Pia mnogo zaslužnom bračnom drugu i Aponia Gallitha bratu”. Šulzer pl. Müggensburg, “Cibalis-Palina-Vinkovci”, 29.

⁴⁰ O ovoj crkvi između Rokovaca i Andrijaševaca zvanj “Zidina” postoje proturječne informacije. Luka Ilić – Oriovčanin. Starožitnosti, str. 116. Rukopisi 3252. Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb. Za ovu crkvu Oriovčanin kaže: “Pol milje od Vinkovacah med Rokovci i Andrijaševci nuz potok Bigj na jednom briežuljku nahode se razvaline nekadašnjeg dominikanskog samostana. Ostaci su stanovništvu pod imenom **Zidina** znani. Njekoji mniju, da je crkva istočnog vjeroispovjedanja sliedbenikah bila”.

Gjuro Szabo. “Spomenici prošlosti u Srijemu /Mikanovci, Rokovci, Ledinci, Bapska i Lipovac/” *Godišnjak ogranka Matice hrvatske Vinkovci* (Vinkovci, 1966./67.), 343-344. Szabo kaže da crkvu zovu po bližim Rokovcima: Rokovačka zidina. Na starim katastarskim kartama nalazi se oko te ruševine naziv: “stare kuće”, pa je najvjerojatnije, selo nestalo - srušeno, a crkva se održala, budući da je bila od čvršćeg materijala - opeke. Najbliži susjedi pretpostavljali su da je tijekom osmanske vlasti crkva služila kao mošeja. U službenom popisu gradina iz 1905. bilo je navedeno da je crkva prije stotinu godina imala krov i da su se na zidovima opažali tragovi slikarija. Szabo ništa od toga nije zatekao. Crkva je malena i vrlo slična onoj u Mikanovcima. Na južnoj strani Szabo je zatekao tri uzana prozora i tragove polukružne apside. Glavni ulaz bio je zarubljen kamenim okvirom s gotskim razedom. Na sjevernoj je strani zazidan vanjski ulaz s kasnogotskim okvirom; oko cijele građevine nalazio se gotski

Der Pfarrhof von Czerna

Der Pfarrhof von Czerna liegt auf einer Anhöhe beim Zusammenfluss des Bosut und Bigj-Flusses; ihre Localität zeigt die größte Wahrscheinlichkeit, dass in frühere Zeiten ein Fort oder Schloss daselbst gewesen sein muss, die Abhänge gegen die beiden Flüsse sind steil, nebstbei ist ein Graben zwischen beiden Flüssen gezogen; innerhalb dieses Umfangs sind alte Gemauer sichtbar.

Die alte Kirche zu Neumikanovcze

Liegt auf einer sanften Anhöhe und gewährt eine weite Aussicht gegen die Save; scheint ein Wachthurm gewesen zu seyn, er ist mit der Krümmung eines Schneckenganges rund gebaut worden, worinn mehrere kleine Fenster als Schießcharten angebracht sind; er scheint von neuerer Zeiten zu seyn.

Župni dvor u Cerni

Župni dvor u Cerni leži na uzvišenju na sutoku Bosuta i Biđa. Njegova lokacija ukazuje na to da se s velikom vjerojatnošću u prijašnjim vremenima ovdje morala nalaziti utvrda ili dvorac.

Padine prema rijekama su strme, iskopan je jarak između rijeka i unutar tog kruga vide se stare zidine.

Stara crkva u Novim Mikanovcima⁴¹

Leži na blagoj uzvisini i omogućuje daleki pogled prema Savi. Nekada je to očito bila stražarska kula izgrađena okruglo u obliku pušnice s nekolicinom malih prozora koji su služili kao puškarnice. Vjerojatno je iz novijeg vremena.

podnožni vijenac od pečene opeke. Szabi se činilo da su uz apsidu i na desno od glavnog ulaza postojale još neke zgrade, a možda i na sjevernoj strani (pobočni ulaz). Budući da je to sve nestalo pa je pred crkvom dozidana neka građevina koja je toliko razrušena da se ni poprečni zidovi ne naziru.

Šulzer pl. Müggenburg, "Cibalis-Palina-Vinkovci", 33-36. Temelji rokovačke zidine/crkve najvjerojatnije su iz ranog srednjovjekovlja, ali su zidovi više puta obnavljani. Crkva je porušena i spaljena u prvom naletu Osmanlija ili tijekom ratova za oslobođenje Slavonije od osmanske vlasti. Moguće i da je mijenjala vjeroispovijest. Od katoličke u pravoslavnu ili muslimansku i obrnuto. Iako je oltar, navodno, bio smješten prema istoku takvih primjera može se naći i kod srednjovjekovnih katoličkih crkvice. Pouzdani dokazi kojoj bi konfesiji "Zidina" pripadala nisu pronađeni.

⁴¹ Najvažniji spomenik prošlosti Mikanovaca je ova crkva. Gj. Szabo osporava predažu da je pripadala križarima ili da je ostatak Franjevačkog samostana, ali pretpostavlja da je srednjovjekovna kao i Rokovačka zidina, a "današnji" oblik dobila je tek u 18. stoljeću. Pred pročeljem je stajao nerazmjerno širok okrugli toranj (Szabo je takva dva slična okrugla tornja vidio još jedino u crkvi u Brezovici kod Zagreba). Nakon što bi se popelo do prozora u najvišem dijelu tornja (a taj je dio postao osmerostran) otvarao bi se pogled po okolini pa je toranj podsjećao na stražarnicu. Nije samo oblik tornja neobičan; sav je toranj znatno ukoso zidan, pa se tek u gornjem dijelu ispravljao. Ta je kosina tornja mogla nastati zbog prebrze gradnje, pri čemu se izgubila okomica. Malo je vjerojatno da je toranj ukošen zbog popuštanja temelja, jer su oni kao i cijela građevina vrlo čvrsti. Crkva nije sačuvana u svom prvobitnom stanju, već je za polovicu povećana. Na južnoj strani su smještena tri uzana gotska prozorčića, koja se i drugdje nalaze, a malo podalje pred pobočnim kapelama, nazirao se lom u zidu. Tu je najvjerojatnije stara crkva prestajala, tu je bila polukružna apside, u kojoj je nekoć stajao oltar, a kasnije su tu apsidu porušili i dozidali novo svetište, zaključeno s tri stranice osmerokuta, kojemu su kutovi pojačani otpornjacima. Otpornjaci nisu nikad preuzimali otpor rebara svoda jer crkva nije bila svodena, već pokrivena drvenim stropom. To se povećanje najvjerojatnije zbilo 1730./31. Na sazidanom pobočnom ulazu s južne strane nalazi se grb đakovačkog biskupa Petra Bakića (biskup 1716.-1749.), a pod njim natpis koji spominje popravak crkve 1731. U mikanovačkoj crkvi je, za razliku od rokovačke zidine/ckvice, barem dijelom sačuvana srednjovjekovna crkvice s polukružnom apsidom. Szabo, "Spomenici prošlosti u Srijemu", 341-343.

Die Ruine St. Peter bei Neutopolje

befindet sich in dem Walde Gardon, dermalen sieht man kaum die Gemäuer aus der Erde.

An dem Waldbach Studba gegen Morovich, unweit der Androva-Brücke bei der 12ten Compagnie, befindet sich unter den Namen Gradacz, eine alte römische Ruine, man hat daselbst vor 40-50 Jahren mehrere Tausend Ziegeln herausgenommen, bis man auf eine undurchdringliche Gewölbsmauer stieß, welche wegen ihrer Festigkeit vermutlich aus Mangel der erforderlichen Instrumenten dem Fortgraben und dem Miniren Schranken setzte und ist dieser Aufbruch durch die Länge der Zeit wieder mit der andern Erde gleich verschüttet worden.

Werke neuerer Zeiten

Gegenüber der Einmündung des Bosna-Flusses in die Save zwischen Schamaz und Krushevicza ist eine Schanze vom letzten Türkenkriege sichtbar, welche die Ausfahrt der türkischen Schiefe [!] aus der Bosna in die Save gehindert hat.

In dem Waldrevier Ada und Wrabisara in der 9ten Compagnie befinden sich zwey alte Redutten mit tiefen und breiten Gräben an dem Bosut-Fluss.

In dem Waldrevier Naraisje und Bradariza bei der 10ten Nemzer Compagnie an dem Zusammenfluss der Spacsva und Bosut, auf den Weg von Nencze nach Drenovze befinden sich zwey Redutten mit tiefen und breiten Gräben.

Seit dem Türkenkrieg 1787 bestehet zwischen den Cordonscardaken Beriska und Pritoka, gegenüber des türkischen Orts Beriska, abwärts von Raevosello eine landeinwärts auf 50 Schritt verfallene Redutten für zwey Canonen mittelst welchen der türkische Ort Beriska beschossen und in Brand gestekt worden ist.

So wie überhaupt im ganzen Regimentsbezirk eine Menge solcher Vertheidigungsplätze bei Winkovze, beim Zusammenfluss des Nevkush-Baches und Bosut-Fluss vorfindig sind, wo noch zuweilen alte Pfeile, Picken, Ritterschwerdten, Wasen etc. ausgegraben und gefunden worden.

Ruševina sv. Petra kod Novog Topolja

Nalazi se u šumi Gardun i jedva joj se vide zidine ispod zemlje.

Uz šumski potok Studva prema Moroviću, nedaleko od mosta Androva u 12. satniji, nalazi se stara rimska ruševina pod nazivom "Gradac". Ovdje je prije 40-50 godina izvađeno nekoliko tisuća komada opeke dok se nije doprlo do neprobojnoga svodovlja, koje se zbog čvrstoće, a vjerojatno i zbog pomanjkanja odgovarjućeg pribora uspjelo oduprijeti daljnjim radovima raskapanja i miniranja. Ovaj iskop je s vremenom ponovo zasipan i izravnat s okolnim terenom.

Djela novijega vremena

Preko puta utoka Bosne u Savu između Šamca i Kruševice vidljiv je šanac iz vremena zadnjeg turskog rata koji je sprječavao isplivljavanje turskih brodova iz Bosne u Savu.

U šumi "Ada" i "Vrabisara" u 9. satniji nalaze se dvije stare redute s dubokim i širokim jarcima na rijeci Bosut.

U šumama Narača i Bradarica uz 11. nijemačku satniju na sutoku Spačve i Bosuta nalaze se, na potezu od Nijemaca do Drenovaca, dvije redute s dubokim i širokim grabama.

Od turskog rata 1787., između kordonskih čardaka Brčko i Pritoka nasuprot Rajevu Selu, 50 koraka prema unutrašnjosti, nalazi se ruševna reduta s dva topa uz pomoć kojih je gađano i zapaljeno tursko mjesto Brčko.

Kod Vinkovaca na sutoku rijeka Nevkoš i Bosut kao i u cijelom pukovnijskom području može se naći mnoštvo takvih obrambenih pozicija, gdje su s vremena na vrijeme iskapane i stare strijele, budaci, viteški mačevi, vaze i sl.

Gesamte Ortschaften des Regiments				
		Dörfer	Häuser	Seelen
1 ^{te} Podviner Compagnie	Gromacsnik	1	22	202
	Warosh	1	63	789
	Podvin	1	62	516
	Rastushie	1	11	65
	Grabarje	1	15	159
	Poczerkavje	1	16	135
	Glogoviza	1	41	466
	Zdenze	1	45	411
	Slatinik	1	23	212
	Dubovik	1	17	144
	Matkovich Mala	1	11	87
	Oriovaz	1	10	97
	Kindrovo	1	13	126
	Czernipotok	1	14	108
	Tomicza	1	16	131
	Bukovje	1	23	300
Summa	16	404	3.948	
Hiezu die Festung Brood		–	25	217
zusammen		16	429	4.165
		Dörfer	Häuser	Seelen
2 ^{te} Ternjaner Compagnie	Ternjane	1	47	322
	Zadubravje	1	42	450

Sva mjesta pukovnije				
		sela	kuće	stanovnici
1. Podvinjska satnija	Gromačnik	1	22	202
	Varoš	1	63	789
	Podvinje	1	62	516
	Rastušje	1	11	65
	Grabarje	1	15	159
	Poderkavlje	1	16	135
	Glogovica	1	41	466
	Zdenci	1	45	411
	Slatinik	1	23	212
	Dubovik	1	17	144
	Matković Mala	1	11	87
	Oriovac	1	10	97
	Kindrovo	1	13	126
	Crni Potok	1	14	108
	Tomica	1	16	131
	Bukovlje	1	23	300
zbroj	16	404	3.948	
s brodskom tvrđavom		–	25	217
ukupno		16	429	4.165
		sela	kuće	stanovnici
2. Trnjanska satnija	Trnjani	1	47	322
	Zadubravlje	1	42	450
	Kuti	1	31	366
	Donja Bebrina	1	76	787
	Klakar	1	32	404

	Kutte	1	31	366
	Doljna Bebrina	1	76	787
	Klakar	1	32	404
	Gornja Bebrina	1	46	600
	Werba	1	47	560
	Wranovze	1	30	224
	Rushcsicza	1	33	345
	Jeshevik	1	11	90
	Kordushevze	1	23	202
	Shushnjevcze	1	33	240
	Werhovina	1	34	287
	Klokocsevik	1	57	549
	Summa	14	542	5.426
		Dörfer	Häuser	Seelen
3 ^{te} Garcsiner Compagnie	Garcsin	1	41	452
	Sellna	1	21	175
	Sapcze	1	34	230
	Biczkosello	1	33	341
	Alttopolje	1	44	477
	Neutopolje	1	43	277
	Sredanze	1	46	418
	Struxane	1	19	167
	Zoljane	1	8	80
	Svillay	1	29	271
	Oprisavcze	1	80	862
	Poljancze	1	23	224
	Summa	12	421	3.974
		Dörfer	Häuser	Seelen

	Gornja Bebrina	1	46	600
	Vrba	1	47	560
	Vranovci	1	30	224
	Ruščica	1	33	345
	Ješevik	1	11	90
	Korduševci	1	23	202
	Šušnjevi	1	33	240
	Vrhovina	1	34	287
	Klokočevik	1	57	549
	zbroj	14	542	5.426
		sela	kuće	stanovnici
3. Garčinska satnija	Garčin	1	41	452
	Selna	1	21	175
	Sapci	1	34	230
	Bicko Selo	1	33	341
	Staro Topolje	1	44	477
	Novo Topolje	1	43	277
	Sredanci	1	46	418
	Stružani	1	19	167
	Soljani	1	8	80
	Svilaj	1	29	271
	Oprisavci	1	80	862
	Poljanci	1	23	224
	zbroj	12	421	3.974
		sela	kuće	stanovnici
4. Donji Andrijevi	Donji Andrijevi	1	86	1.279
	Perkovci	1	62	748
	Divoševci	1	23	262

4 ^{te} Unter Andrievzer [Compagnie]	Unter Andrievze	1	86	1.279
	Perkovze	1	62	748
	Divoshevze	1	23	262
	Csaikovze	1	55	697
	Werpolje	1	79	1.133
	Strizivojna	1	73	1.028
	Summa	6	378	5.147
		Dörfer	Häuser	Seelen
5 ^{te} Sikirevzer Compagnie	Sikirevze	1	123	1.682
	Krusheviza	1	68	740
	Schamaz	1	51	460
	Beravcze	1	55	779
	Gross Kopaniza	1	129	1.569
	Klein Kopaniza	1	23	240
	Jaruge	1	31	412
	Kupina	1	16	222
	Pernjavor	1	17	216
	Novigrad	1	21	252
	Summa	10	534	6.572
		Dörfer	Häuser	Seelen
6 ^{te} Babinagrededer Compagnie	Babinagreda	1	296	3.578
	Gundincze	1	123	1.999
	Summa	2	419	5.577
		Dörfer	Häuser	Seelen

	Čajkovici	1	55	697
	Vrpolje	1	79	1.133
	Strizivojna	1	73	1.028
	zbroj	6	378	5.147
		sela	kuće	stanovnici
5. Sikirevačka satnija	Sikirevci	1	123	1.682
	Kruševica	1	68	740
	Šamac	1	51	460
	Beravci	1	55	779
	Velika Kopanica	1	129	1.569
	Mala Kopanica	1	23	240
	Jaruge	1	31	412
	Kupina	1	16	222
	Prnjavor	1	17	216
	Novigrad	1	21	252
	zbroj	10	534	6.572
		sela	kuće	stanovnici
6. Babogredska satnija	Babina Greda	1	296	3.578
	Gundinci	1	123	1.999
	zbroj	2	419	5.577
		sela	kuće	stanovnici
7. Ivan- kovačka satnija	Ivankovo	1	216	2.034
	Retkovici	1	76	1.036
	Vođinci	1	61	716
	Novi Mikanovci	1	32	262

7 ^{te} Ivankovaer Compagnie	Ivankovo	1	216	2.034
	Retkovcze	1	76	1.036
	Wogjincze	1	61	716
	Neumikanovze	1	32	262
	Altmikanovze	1	112	1.020
	Summa	5	497	5.068
		Dörfer	Häuser	Seelen
8 ^{te} Czerner [Compagnie]	Czerna	1	122	1.476
	Gradishte	1	176	2.191
	Andriashevze	1	63	678
	Rokovze	1	44	527
	Shiskovze	1	26	383
	Prkovcze	1	32	491
	Summa	6	463	5.746
		Dörfer	Häuser	Seelen
9 ^{te} Winkovczer Compagnie	Privlaka	1	107	1.496
	Ottok	1	184	2.585
	Slakovcze	1	74	651
	Laze	1	68	577
	Jankovze	1	61	610
	Mirkovcze	1	116	771
	Neudorf	1	37	258
	Winkovze	1	437	3.262
	Summa	8	1.084	10.210
		Dörfer	Häuser	Seelen

	Stari Mikanovci	1	112	1.020
	zbroj	5	497	5.068
		sela	kuće	stanovnici
8. Cernska satnija	Cerna	1	122	1.476
	Gradište	1	176	2.191
	Andrijaševci	1	63	678
	Rokovci	1	44	527
	Šiškovci	1	26	383
	Prkovci	1	32	491
	zbroj	6	463	5.746
		šela	kuće	stanovnici
9. Vinkovačka satnija	Privlaka	1	107	1.496
	Otok	1	184	2.585
	Slakovci	1	74	651
	Laze	1	68	577
	Jankovci	1	61	610
	Mirkovci	1	116	771
	Novo Selo	1	37	258
	Vinkovci	1	437	3.262
	zbroj	8	1.084	10.210
		sela	kuće	stanovnici
10. Nijemačka satnija	Nijemci	1	143	1.239
	Apševci	1	28	253
	Podgrađe	1	45	442
	Novo Selo	1	30	390
	Komletinci	1	123	1.599

10 ^{te} Nemezer [Compagnie]	Nemcze	1	143	1.239
	Abshevze	1	28	253
	Podgradje	1	45	442
	Novosello	1	30	390
	Comletinze	1	123	1.599
	Orolik	1	72	416
	Gjeletovze	1	42	308
	Banovze	1	13	132
	Summa	8	496	4.783
		Dörfer	Häuser	Seelen
11 ^{te} Xupanjer Compagnie	Xupanje	1	137	1.815
	Boshnjake	1	218	2.555
	Stittar	1	93	1.329
	Summa	3	448	5.699
		Dörfer	Häuser	Seelen
12 ^{te} Drenovzer [Compagnie]	Drenovze	1	131	1.326
	Gunja	1	61	751
	Juriche	1	33	350
	Racsinovcze	1	71	757
	Soljane	1	59	819
	Werbanja	1	103	1.291
	Podgaicze	1	57	551
	Raevosello	1	75	751
	Summa	8	590	6.596
Summarische Recapitulation				
		Dörfer	Häuser	Seelen

	Orolik	1	72	416
	Đeletovci	1	42	308
	Banovci	1	13	132
	zbroj	8	496	4.783
		sela	kuće	stanovnici
11. Županjska satnija	Županja	1	137	1.815
	Bošnjaci	1	218	2.555
	Štitar	1	93	1.329
	zbroj	3	448	5.699
		sela	kuće	stanovnici
12. Drenovačka satnija	Drenovci	1	131	1.326
	Gunja	1	61	751
	Đurići	1	33	350
	Račinovci	1	71	757
	Soljani	1	59	819
	Vrbanja	1	103	1.291
	Podgajci	1	57	551
	Rajevo Selo	1	75	751
	zbroj	8	590	6.596
Sumarna rekapitulacija				
		sela	kuće	stanovnici
1. Podvinjska satnija		16	429	4.165
2. Trnjanska "		14	542	5.426
3. Garčinska "		12	421	3.974

1 ^{te} Podviner Compagnie	16	429	4.165
2 ^{te} Ternjaner "	14	542	5.426
3 ^{te} Garcsiner "	12	421	3.974
4 ^{te} Andrievzer "	6	378	5.147
5 ^{te} Sikirevzer "	10	534	6.572
6 ^{te} Babinagreder "	2	419	5.577
7 ^{te} Ivankovaer "	5	497	5.068
8 ^{te} Czerner "	6	463	5.746
9 ^{te} Winkovzer "	8	1.084	10.210
10 ^{te} Nemzer "	8	496	4.783
11 ^{te} Xupanjer "	3	448	5.699
12 ^{te} Drenovzer "	8	590	6.596
Summa	98	6.301	68.963

Benennung der Waldungen

1te Podviner Compagnie: Wranduk, Mariza, Bok, Pribudovaz, Migalovcze, Gradacz, Maticha Gay, Mlada Wodiza, Zadna, Wranovdol, Breshivich, Debeljak und Gay.

2te Ternjaner Compagnie: Zadna Dolcza, Gönja [!] und Doljna Dolcza, 1ter und 2ter Jellas, Kutski Gay, Fratrovdoll, Bratljevceze, Dil und Gloxak

3te Garcsiner Compagnie: Jellianska, Gordon, Surduk, Sapczer Zabran und Topljanski Lug

4te Andrievzer Compagnie: Renoviza, Glovacz, Warzaja und Terstenik

5te Sikirevzer Compagnie: Merolino

6te Babinagreder Compagnie: Orljak

7te Ivankovaer Compagnie: Mushko Ostrovo, Csisti Czerik, Malli Czerik, Gusti Gay, Durgutovicza, Lushpisich, Grabarje und Fabricski

8te Czerner Compagnie: Krivsko Ostrovo, Jasinje, Banovdoll, Jarovo, Bazjash und Bork

9te Winkovzer Compagnie: Slavier, Ripacsza, Csunjevceze, Dionicza, Ada, Wrabisara, Terbushancze, Zvirinaz, Kunjevze, Liskovaz, Czerni Gay, Gjipovine, Ambarine und Killanovcze

10te Nemczzer Compagnie: Allmash, Bradariza, Gradina, Dess, Tikar, Naracsje und Dubovik

11te Xupanjer Compagnie: Kussara, Kragujna, Orljak und Rastovicza

12te Drenovzer Compagnie: Zieb, Socsna, Desicsevo, Radicsevo, Paovo, Trizlovi mit Rastovi, Babin Zub, Masanj, Jaranovacsza, Kraplje, Ragjenovcze, Czerje, Bollikovo, Bok und Svenovo.

4. Andrijevačka	"	6	378	5.147
5. Sikirevačka	"	10	534	6.572
6. Babogredska	"	2	419	5.577
7. Ivankovačka	"	5	497	5.068
8. Cernska	"	6	463	5.746
9. Vinkovačka	"	8	1.084	10.210
10. Nijemačka	"	8	496	4.783
11. Županjska	"	3	448	5.699
12. Drenovačka	"	8	590	6.596
		98	6.301	68.963

Nazivi šuma⁴²

1. **Podvinjska satnija:** Vranduk, Marica, Bok, Pribudovac, Migalovci, Gradac, Matića gaj, Mlada vodica, Zadna, Vranovdol, Brezović?, Debeljak i Gaj.

2. **Trnjanska satnija:** Zadnja dolica, Gornja i Donja dolica, 1. i 2. Jelas, Kutski gaj, Fratrov dol, Bratljevci, Dilj i Gložak.

3. **Garčinska satnija:** Jelinska, Gardun, Surduk, Sapski zabran, Topoljanski lug.

4. **Andrijevačka satnija:** Renovica, Glovac, Varčaga, Trstenik

5. **Sikirevačka satnija:** Merolino

6. **Babogredska satnija:** Orljak

7. **Ivankovačka satnija:** Muško ostrvo, Čisti cerik, Mali cerik, Gusti gaj, Durgutovica, Lušpišić, Grabarje i Fabrički

8. **Cernska satnija:** Krivsko ostrovo, Jasinje, Banov dol, Jarovo, Bazjaš i Borik

9. **Vinkovačka satnija:** Slavir, Ripača, Čunjevci, Dionica, Ada, Vrabčana, Trbušanci, Zvirinac, Kunjevci, Liskovac, Crni gaj, Đipovina, Ambarina, Kilanovci

10. **Nijemačka satnija:** Aljmaš, Bradarica, Gradina, Des, Tikar, Narača, Dubovik

11. **Županjska satnija:** Kusara, Kragujna, Orljak, Rastovica

12. **Drenovačka satnija:** Zib, Sočna, Desićevo, Radićevo, Parovo, Trislovi i Rastovi, Babin zub, Masanj, Jaranovača, Krapje, Rađenovci, Cerje, Boljkovo, Bok i Švenovo.

⁴² Toponimi brodske pukovnije navedeni su i u: *Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća*. Brodska pukovništva. Pripremili: Alexander Buczynski, Milan Kruhek i Mirko Valentić. Prevl. i trans. Mica Orban Kljajić (Zagreb, 1999). Na sekcijama jozefinskih karata brodske pukovnije registrirano je na stotine zemljopisnih imena – pravo blago jezične toponimije.

Benennung der Cordonschardaken und ihre dermalige Besetzung							
		Officers	Feldwebl	Corporals	Gefreite	Gemeine	Summa
1.	Mamich Brodaz	-	-	-	1	3	4
2.	Kovanluk	-	-	1	1	6	8
3.	Waroshky	-	-	-	1	3	4
4.	Prizraka	-	-	-	1	3	4
5.	Mersunja	-	-	-	1	3	4
7.	Brooder Hahn	-	-	-	1	3	4
-	Warosh Brood	1	-	-	-	-	1
8.	Kloster Brood	-	-	-	1	3	4
9.	Novi	-	-	1	1	12	14
2 ^{te} Compagnie							
10.	Makarevaz	-	-	-	1	3	4
11.	Lakat	-	-	-	1	3	4
12.	Dedinaz	-	-	1	1	6	8
13.	Glogova	-	-	-	1	3	4
14.	Schljivicze	-	-	-	1	3	4
1 ^{te} Compagnie							
15.	Maczalj	-	-	1	1	6	8
16.	Lische	-	-	-	1	3	4
17.	Billokapa	-	-	-	1	3	4
18.	Wez	-	-	-	1	3	4
19.	Kamen	-	-	1	1	6	8
20.	Berisaviza	-	-	-	1	3	4
21.	Rushka	-	-	-	1	3	4
22.	Grabich	-	-	1	1	6	8
23.	Brusniza	-	-	-	1	3	4
24.	Kadar	-	-	-	1	3	4
5 ^{te} Compagnie							

Nazivi kordonskih čardaka i njihova posada ⁴³							
		časnici	narednici	kaplani	desetnici	čardaklije	zbroj
1.	Mamića Brodac	-	-	-	1	3	4
2.	Kovanluk	-	-	1	1	6	8
3.	Varoški	-	-	-	1	3	4
4.	Prisraka	-	-	-	1	3	4
5.	Mrsunja	-	-	-	1	3	4
7.	Brodski Kokot	-	-	-	1	3	4
-	Varoš Brod	1	-	-	-	-	1
8.	samostan Brod	-	-	-	1	3	4
9.	Novi	-	-	1	1	12	14
10.	Makarevac	-	-	-	1	3	4
11.	Lakat	-	-	-	1	3	4
12.	Dedinac	-	-	1	1	6	8
13.	Glogova	-	-	-	1	3	4
14.	Šljivice	-	-	-	1	3	4
15.	Macal	-	-	1	1	6	8
16.	Liešće	-	-	-	1	3	4
17.	Bilokapa	-	-	-	1	3	4
18.	Vez	-	-	-	1	3	4
19.	Kamen	-	-	1	1	6	8
20.	Berisavica	-	-	-	1	3	4
21.	Ruška	-	-	-	1	3	4

⁴³ Josip Kljajić. "Vojnokrajiški čardaci u Slavonsko-srijemskom Posavlju u 18. i 19. stoljeću". Povijesni Prilozi 22 (Zagreb, 2002), 149. Upravo tragajući za krajiškim čardacima otkrili smo ovaj Pichlerov statistički opis brodske pukovnije. Istraživanje povijesnog i tipološkog razvoja krajiških čardaka u tom su radu provedena na temelju geografskih karata, nacрта ilustracija, pisane arhivske građe i literature. Pomoću tih izvora sastavljene su tablice s nazivima čardaka, a uz pomoć rječnika etimološki su pojašnjeni pojmovi čardak i karaula.

25.	Ugljara	6 ^{te} Compagnie	-	-	1	1	6	8
26.	Poljancze		-	-	-	1	3	4
27.	Bogaz		-	-	-	1	3	4
28.	Struga		-	-	1	1	6	8
29.	Gaich		-	-	-	1	3	4
-	Ort Svillay		1	1	-	-	-	2
30.	Svillay		-	-	1	1	12	14
31.	Wishalla		-	-	-	1	3	4
32.	Mliny		-	-	1	1	6	8
33.	Novigrad		-	-	-	1	3	4
34.	Petrashevaz		-	-	1	1	6	8
35.	Berdariza		3 ^{te} Compagnie	-	-	-	1	3
36.	Zoricze	-		-	-	1	3	4
37.	Bosna	-		-	1	1	6	8
38.	Prud	-		-	-	1	3	4
39.	Schamaz	-		-	1	1	12	14
-	Ort Schamaz	1		-	-	-	-	1
40.	Werbanja	-		-	-	1	3	4
41.	Bukovi	4 ^{te} Compagnie	-	-	-	1	3	4
42.	Wucsajak		-	-	-	1	3	4
43.	Sevcze		-	-	1	1	6	8
44.	Klenich		-	-	-	1	3	4
45.	Mallicza		-	-	-	1	3	4
46.	Dubocsiza		-	-	1	1	6	8
47.	Brezoviza		-	-	-	1	3	4
48.	Dubraviza		-	-	-	1	3	4
49.	Kesten		-	-	-	1	3	4
50.	Liskovaz	8 ^{te} Czerner Compagnie	-	-	-	1	3	4
51.	Struga		-	-	1	1	6	8
52.	Nova Struga		-	-	-	1	3	4
53.	Briest		-	-	-	1	3	4

22.	Grabić		-	-	1	1	6	8
23.	Brusnica		-	-	-	1	3	4
24.	Kadar		-	-	-	1	3	4
25.	Ugljara		-	-	1	1	6	8
26.	Poljanci	6. satnija	-	-	-	1	3	4
27.	Bogac		-	-	-	1	3	4
28.	Struga		-	-	1	1	6	8
29.	Gajić		-	-	-	1	3	4
-	mjesto Svilaj		1	1	-	-	-	2
30.	Svilaj		-	-	1	1	12	14
31.	Višala		-	-	-	1	3	4
32.	Mlini		-	-	1	1	6	8
33.	Novigrad		-	-	-	1	3	4
34.	Petraševac		-	-	1	1	6	8
35.	Brdarica	3. satnija	-	-	-	1	3	4
36.	Zorica		-	-	-	1	3	4
37.	Bosna		-	-	1	1	6	8
38.	Prud		-	-	-	1	3	4
39.	Šamac		-	-	1	1	12	14
-	mjesto Šamac		1	-	-	-	-	1
40.	Vrbanja		-	-	-	1	3	4
41.	Bukovi	4. satnija	-	-	-	1	3	4
42.	Vučjak		-	-	-	1	3	4
43.	Seoce		-	-	1	1	6	8
44.	Klenić		-	-	-	1	3	4
45.	Malica		-	-	-	1	3	4
46.	Dubočica		-	-	1	1	6	8
47.	Brezovica		-	-	-	1	3	4
48.	Dubravica		-	-	-	1	3	4
49.	Kesten		-	-	-	1	3	4
50.	Liskovac	8. Cernska	-	-	-	1	3	4

54.	Savicza		-	-	1	1	6	8
55.	Bogaz		-	-	-	1	3	4
56.	Glavich		-	-	-	1	3	4
57.	Roka		-	-	-	1	3	4
58.	Klenich		-	-	1	1	6	8
59.	Stari Stittar	12 ^{te} Compagnie	-	-	-	1	3	4
60.	Papirniza		-	-	-	1	3	4
61.	Pavlovput		-	-	-	1	3	4
62.	Wodeniza		-	-	1	1	6	8
63.	Bosut		-	-	-	1	3	4
64.	Laze		-	-	-	1	3	4
65.	Xupanje		-	-	1	1	12	14
-	Ort Xupanje	7 ^{te} Compagnie	1	-	-	-	-	1
66.	Podrum		-	-	-	1	3	4
67.	Krushka		-	-	-	1	3	4
68.	Mlicsnjak		-	-	-	1	3	4
69.	Ugljara		-	-	1	1	6	8
70.	Nemoljkovo		-	-	-	1	3	4
71.	Orashak		-	-	-	1	3	4
72.	Spilje		-	-	1	1	6	8
73.	Widoviza		-	-	-	1	3	4
74.	Bogaz		-	-	-	1	3	4
75.	Tezga		-	-	1	1	6	8
76.	Orljak	9 ^{te} Compagnie	-	-	-	1	3	4
77.	Topolla		-	-	-	1	3	4
78.	Illiman		-	-	-	1	3	4
79.	Warosh		-	-	1	1	6	8
80.	Mlicsnjak		-	-	-	1	3	4
81.	Mariche		-	-	-	1	3	4
82.	Josin		-	-	1	1	6	8
83.	Bostanishte		-	-	-	1	3	4

51.	Struga	satnija	-	-	1	1	6	8
52.	Nova Struga		-	-	-	1	3	4
53.	Brijest		-	-	-	1	3	4
54.	Savica		-	-	1	1	6	8
55.	Bogac		-	-	-	1	3	4
56.	Glavić		-	-	-	1	3	4
57.	Roka		-	-	-	1	3	4
58.	Klenić		-	-	1	1	6	8
59.	Stari Štitar	12. satnija	-	-	-	1	3	4
60.	Papirnica		-	-	-	1	3	4
61.	Pavlov Put		-	-	-	1	3	4
62.	Vodenica		-	-	1	1	6	8
63.	Bosut		-	-	-	1	3	4
64.	Laze		-	-	-	1	3	4
65.	Županja		-	-	1	1	12	14
-	mjesto Županja	7. satnija	1	-	-	-	-	1
66.	Podrum		-	-	-	1	3	4
67.	Kruška		-	-	-	1	3	4
68.	Mličnjak		-	-	-	1	3	4
69.	Ugljara		-	-	1	1	6	8
70.	Nemoljkovo		-	-	-	1	3	4
71.	Orašak		-	-	-	1	3	4
72.	Špilje		-	-	1	1	6	8
73.	Vidovica		-	-	-	1	3	4
74.	Bogac		-	-	-	1	3	4
75.	Tezga		-	-	1	1	6	8
76.	Orljak	9. satnija	-	-	-	1	3	4
77.	Topola		-	-	-	1	3	4
78.	Iliman		-	-	-	1	3	4
79.	Varoš		-	-	1	1	6	8
80.	Mličnjak		-	-	-	1	3	4
81.	Marić		-	-	-	1	3	4

84.	Skella	11 ^{te} Compagnie	-	-	-	1	3	4	
85.	Wucsillovaz		-	-	1	1	6	8	
86.	Glavich Topolla		-	-	-	1	3	4	
87.	Schamaz		-	-	1	1	12	14	
88.	Polloj		-	-	-	1	3	4	
89.	Sowe		-	-	-	1	3	4	
90.	Beriska		-	-	1	1	6	8	
91.	Pritoka		-	-	-	1	3	4	
92.	Livadize		-	-	-	1	3	4	
			Officers	Feldwebl	Corporals	Tambour	Gefreiter	Gemeine	Summa
-	Ort Raevosello	10 ^{te} Compagnie	1	1	-	-	-	-	2
93.	Blizna		-	-	-	-	1	3	4
94.	Strug		-	-	1	-	1	6	8
95.	Bukwe		-	-	-	-	1	3	4
96.	Jaranovacsá		-	-	1	-	1	6	8
97.	Prohod		-	-	-	-	1	3	4
98.	Bogaz		-	-	1	-	1	6	8
Summa des Cordonsdienstes		5	2	32	-	97	417	553	
Hiezu der Staabsdienst		2	1	8	2	6	58	77	
der innere Regimentsdienst		-	-	3	-	3	83	89	
Zusammen		7	3	43	2	106	558	719	

82.	Jasen		-	-	1	1	6	8	
83.	Bostanište		-	-	-	1	3	4	
84.	Skela		-	-	-	1	3	4	
85.	Vučilovac	11. satnija	-	-	1	1	6	8	
86.	Glavić Topola		-	-	-	1	3	4	
87.	Šamac		-	-	1	1	12	14	
88.	Poloj		-	-	-	1	3	4	
89.	Sove		-	-	-	1	3	4	
90.	Brčko		-	-	1	1	6	8	
91.	Pritoka		-	-	-	1	3	4	
92.	Livadice		-	-	-	1	3	4	
			časnici	narednici	kaplari	pukovnijski bubnjar	desetnici	ostali	zbroj
-	mjesto Rajevo Selo	10. satnija	1	1	-	-	-	-	2
93.	Blizna		-	-	-	-	1	3	4
94.	Strug		-	-	1	-	1	6	8
95.	Bukve		-	-	-	-	1	3	4
96.	Jaranovača		-	-	1	-	1	6	8
97.	Prohod		-	-	-	-	1	3	4
98.	Bogac		-	-	1	-	1	6	8
zbroj kordonskih službenika				5	2	32	-	97	417
uz njih stožernih službenika			2	1	8	2	6	58	77
i nutarnjepukovnijskih službenika			-	-	3	-	3	83	89
zbroj			7	3	43	2	106	558	719

8	Mann besetzt	14	Csardaken mit	die Posten bestehen aus	Erfordernis an Cordons- und innere Regimentsdienst nach allen 3 Sanitätsperioden
24		8			
66		4			
85		Zwischenposten mit 4			
183	Summa				
8	Oberofficirs	Sanitätsperiode	3 ^{te}	zur Besetzung dieser Posten werden erforderlich nach der	hiez zu der innere Regiments- und sonstige Dienst
908	von Feldwebl an		2 ^{te}		
8	Oberofficirs		1 ^{te}		
732	von Feldwebl an				
5	Oberofficirs				
568	von Feldwebl an				
2	Oberofficirs				
171	von Feldwebl an				
1.089	Sanitätsperiode	3 ^{te}	zusammen	so zeigt sich zu einer dreimaligen Ablösung nothwendig Unterofficirs und Gemeine	
913		2 ^{te}			
746		1 ^{te}			
3.237		3 ^{te}			
2.709		2 ^{te}			
2.217		1 ^{te}			
2.382		hingegen besteht der dienstbare Stand der 2. Feldbataillons an Unterofficirs und Gemeine			
855	Sanitätsperiode	3 ^{te}	folglic zu einer dreimaligen Ablösung Aushilfe aus dem Populationsstand nothwendig Mann nach der		
327		2 ^{te}			
-		1 ^{ten}			

658	Canonenkreuze			Gold- und Silbermedaillen, Canonenkreuze und Veteranenzeichen	
	1	goldene	bei den entouli Ten		Medaillen
	3	silberne			
	1	goldene	bei den unentro ulitren		
	10	silberne			
	2	goldene	Summa		
	13	silberne			
	307	Klasse	1 ^{te}		Veteranenzeichen
	76		2 ^{te}		

Transliteracija teksta rađena je prema načelima koja su Nijemci 1962. god. ustanovili za sav kancelarijski pisani materijal na njemačkoj gotici iz razdoblja od 15. st. Načela je objavio Johannes Schultze: "Richtlinien für die äußere Textgestaltung bei Herausgabe von Quellen zur neueren deutschen Geschichte", Blätter für deutsche Landesgeschichte, CII/1966., str. 1-10.

U transliteraciji teksta korišteni su sljedeći kritički znaci:

[!] označava nejasan oblik riječi, nastao pogreškom autora izvornog teksta

[] označava dodatak priređivača

		topnička odličja		zlatne i srebrne medalje, topnička odličja i veteranska odličja
658				
1	zlatne	medalje	novakanih	
3	srebrne			
1	zlatne	medalje	ne-novakanih	
10	srebrne			
2	zlatne	zbroj	veteranska odličja	
13	srebrne			
307	klase	1.	veteranska odličja	
76		2.		